

A VÉGZETTSÉG NÉLKÜLI ISKOLAEELHAGYÁS ELLENI KÖZÉPTÁVÚ STRATÉGIA

Tartalom

I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	3
II. BEVEZETÉS.....	5
III. HELYZETELEMZÉS	9
IV. SWOT-ELEMZÉS	11
VI. A STRATÉGIA JÖVŐKÉPE ÉS CÉLRENDSZERE	13
VII. A STRATÉGIA BEAVATKOZÁSI TERÜLETEI ÉS ESZKÖZRENDSZERE.....	35
VIII. MEGVALÓSÍTÁS ÉS MONITORING	45
IX. FELHASZNÁLT FORRÁSOK	50

I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az Európai Unió stratégiai célja a foglalkoztatottak arányának 75%-ra történő növelése, és ezzel egyidejűleg a foglalkoztathatóság javítása 2020-ig. A foglalkoztathatóság szoros összefüggést mutat az iskolai végzettség szintjével, a képesítésekkel, ezért is irányul az **Európa 2020 stratégia** öt számszerű **célkitűzéseinek** egyike az alacsony iskolai végzettségűek arányának visszaszorítására. A célkitűzés szerint az EU átlagában **az oktatást-képzést középfokú végzettség/szakképzettség nélkül elhagyó 18–24 évesek arányát a korosztály 10 százaléka alá kell csökkenteni**¹.

Magyarországon az **oktatási-képzési fejlesztések és beruházások** döntő többsége az **Európai Szociális Alap (ESZA) forrásaiból** történik. A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére irányuló politikák az Európai Szociális Alap egyik **beruházási prioritását** jelentik. A 2014–2020 közötti pénzügyi ciklusban a kohéziós politika jogszabályai alapján az **ESZA**-forrásokhoz való **hozzáférés előfeltétele: nemzeti stratégia készítése** a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni politikákról.

Az Európai Unió Oktatási Tanácsa 2011-ben Ajánlást² fogadott el a korai iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikákról. A tanácsi Ajánlás felhívja a tagállamok figyelmét arra, hogy azonosítsák a végzettség nélküli iskolaelhagyást előidéző társadalmi és oktatási tényezőket, folyamatosan figyeljék a leginkább veszélyeztetett célcsoportok tanulási pályáját, építsenek ki korai jelzőrendszert a végzettség nélküli iskolaelhagyás **megelőzése** céljából, és dolgozzanak ki specifikus **beavatkozásokat** azok számára, akik ezek nélkül biztosan kihullanának az oktatási rendszerből. Végül legyenek olyan **kompenzáló**, második esély programjaik, amelyek a nappali tagozatos, iskola-rendszerű oktatásból már kimaradtak számára biztosítják a foglalkoztathatósághoz szükséges készségek, képességek elsajátításának esélyét.

A **végzettség nélküli iskolaelhagyás az iskolai kudarcok, a lemorzsolódás gyakori következményére, az alacsony iskolázottságra, továbbá ennek eredményeképpen a munkaerőpiacról és a társadalomból való kirekesztődés veszélyére irányítja a figyelmet**. A fogalom mögött álló társadalompolitikai megközelítésből következően, a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia beavatkozásainak nemcsak a 18–24 év közötti fiatalokra, hanem – a probléma újratermelődésének megfékezése érdekében – a korábbi iskolaköteles, valamint az iskoláskor előtti korosztályokra is ki kell terjednie.

A magyar Kormány az EU 2020 stratégia céljainak hazai megvalósítását szolgáló **Nemzeti Reform Programjában** vállalta, hogy a **végzettség nélküli iskolaelhagyók arányát** az évtized végére **10%-ra csökkentse**. Magyarországon a végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya elmarad az Európai Unió átlagától, **2011-ben és 2012-ben némileg nőtt az arány, de sikerült továbbra is az uniós átlag alatt tartani**. Ennek a növekedésnek részben **demográfiai** (csökkenő tanuló népességen belül

¹ A korai iskolaelhagyás rátája az Európai Unióban hivatalosan használt definíció szerint azon 18–24 évesek arányát méri, akiknek (még) nincsen középfokú (ISCED 3 szintű, szakmunkás vagy érettségi típusú) végzettsége, és nem is vesznek részt oktatásban vagy képzésben. A mutatót az Eurostat által koordinált éves, nagymintás munkaerő-felvétel alapján számítják. A mutató tulajdonképpen egy alsó becslés, hiszen a 18–24 éves, oktatásban résztvevők egy bizonyos hányada később sem fog középfokú végzettséget szerezni. Ráadásul a felmérés bármilyen, tehát nem végzettséghez vezető oktatásban való részvétel esetén sem sorol egy fiatalt a korai iskolaelhagyók közé.

² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:191:0001:0006:HU:PDF>

folyamatosan nő a HH/HHH, SNI-s diákok aránya), részben **oktatási okai vannak** (lényegesen alacsonyabb arányban képes a köznevelés a hátrányos helyzetű tanulókat befejezett középfokú végzettségig eljuttatni, elsődlegesen a szakképzésben jelentkező magas végzettség nélküli iskolaelhagyás miatt). Oktatási rendszerünk az elmúlt 20 évben nem volt képes meghatározó mértékben csökkenteni a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek családi környezetéből fakadó elmaradásait. Mivel a végzettség nélküli iskolaelhagyás és az elfogadhatatlanul alacsony iskolai tudásszint között nagyon erős kapcsolat áll fent, a **2012-es PISA-mérések** adatai alapján csökkenteni kell a **végzettség nélküli iskolaelhagyás tekintetében veszélyeztetett tanulók számát**.

Ez felhívja a figyelmet arra, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkenése érdekében az **oktatási rendszer minőségét, hatékonyságát és eredményességét**, a képzettségi szint javítását szolgáló intézkedésekre nagy szükség van. Ugyanakkor az alacsony képzettségű fiatalok munkaerőpiacon való elhelyezkedésében, a változó gazdasági, munkaerő-piaci környezethez való alkalmazkodásukban és a foglalkoztathatóság javításában kiemelt szerepe van a komplex, összehangolt szakpolitikáknak (szociál- egészség- kultúrpolitika, a munkahelyteremtési kezdeményezéseknek stb.), és hangsúlyosan a felnőtt- és szakképzésnek.

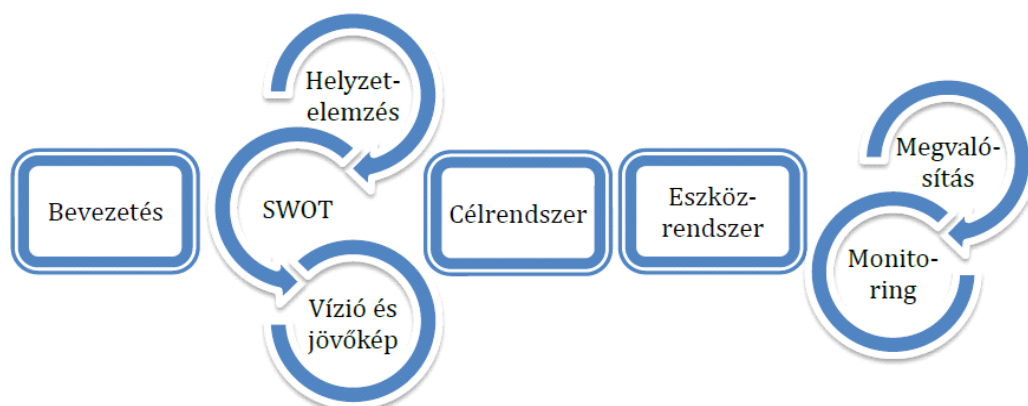
A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése közvetlenül javítja az **egyének életesélyeit, foglalkoztathatóságukat, alkalmazkodóképességüket**, a vonatkozó stratégia pedig közvetve járul hozzá a **társadalmi szolidaritás, felzárkózás további** erősítéséhez, a polarizálódás, a leszakadás és a szegénység elleni küzdelemhez.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem stratégiája megfelelő végrehajtásával javul a **köznevelési és szakképzési rendszer eredményessége**, fejlődnek a kikerülő **fiatalok készségei és kompetenciái**, továbbá egyre szélesebb fiatalkori csoportok fognak rendelkezni **középfokú végzettséggel és képesítéssel**, s várhatóan jelentősen csökken az iskolafokokozatokon belüli és közötti végzettség nélküli iskolaelhagyás, végzettség nélküli iskolaelhagyás.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem kizárólag szektorközi együttműködésben lehet sikeres, ezért szükséges egy, a hatékony szektorközi együttműködést középpontba állító, a probléma megoldására irányuló, **szektorokon átívelő, átfogó stratégia** megalkotása.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégia a köznevelési stratégiával egységet alkot, az abban foglalt beavatkozási irányokkal együttesen értelmezendő. A jelen stratégiában rögzített célkitűzések megvalósításának forrása a köznevelési stratégiában foglalt pénzügyi feltételrendszeren belül került tervezésre.

A stratégia felépítése

A stratégia felépítése követi a kormányzati stratégiaalkotás terén általánosan elterjedt módszertant. A **bevezető** részben rögzíti a stratégiakészítés **indíttatását, értelmezi és lehatárolja** a dokumentum tárgyát, bemutatja a **terület gazdasági és társadalmi jelentőségét**, a stratégia **módszertani** jellemzőit. A **helyzelelemzés átfogó** képet ad a végzettség nélküli iskolaelhagyással kapcsolatos aktuális állapotról. A **SWOT**-elemzés számba veszi az adott területen azonosított erősségeket és gyengeségeket, illetve lehetőségeket és kockázatokat. A **vízió és jövőkép** fejezet összefoglalja, hogy a jelenlegi helyzethez képest milyen **értékalapú jövőkép** jegyében fogalmazza meg a célokat. A **stratégia célrendszerének** alapját a jövőkép és a jelenlegi helyzet eltéréseinek azonosítása képezi. A célok megvalósítását az intézkedési szintek, akciók és az eszközök jellege szerint kialakított **stratégiai eszközrendszer** szolgálja. A dokumentumban minden akció mellé megfelelő **indikátorok** és az ezek mérését lehetővé tévő **monitoringrendszer** kapcsolódik. A zárófejezet a stratégia **belső konzisztenciáját** (az egyes fejezetek összhangját) és **külső koherenciáját** (összhang más releváns hazai és uniós stratégiákkal és az ex-ante kondicionalitási irányelvekkel) mutatja be.

Mindez nem kizárólag a mindenkori kormányzat felelőssége: a stratégiában foglaltak megvalósítását csak **partnerségben**, a piaci szereplők, a civilszervezetek bevonásával és az Európai Unió célkitűzéseivel összhangban lehet megkezdni.

II. BEVEZETÉS

II.1 Indíttatás és mandátum: a stratégiakészítés célja és előzménye

Az Európai Unió kohéziós politikája a tagállamok gazdasági és társadalmi fejlettségbeli különbségeinek mérséklését, az uniós átlagtól jelentősen eltérő tagországok (illetve fejletlenebb régiók) fejlesztési és esélyteremtési politikájának támogatását célozza meg, a szükséges forrásokat pedig a strukturális alapok biztosítják. A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére irányuló politikák az Európai Szociális Alap egyik beruházási prioritását jelentik. Erre utal, hogy az Európai Unió 2020 stratégiájában előírt öt célérték egyike a végzettség nélküli iskolaelhagyás mutatója, melyet EU-s átlagban, a 18–24 éves korúak számához viszonyítva 10 %-ban határoztak meg.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikai keretre vonatkozóan a tanács külön ajánlást adott ki.³ Az ex-ante feltételek a 2007–2013. évi programozási időszak tapasztalataira, a tanács ajánlására⁴, valamint az EU 2020 folyamat európai szemesztere keretében születő értékelésekre és állásfoglalásokra is kiterjednek, továbbá az országspecifikus ajánlásokra adott szakpolitikai válaszok megvalósítását a bizottság külön értékeli.

A tanács 2012. évi országspecifikus ajánlásaiban kiemeli, hogy fennáll annak a kockázata, hogy a magyar iskolarendszerben nőni fog a végzettség nélküli iskolaelhagyás és a szegregáció⁵, majd a rákövetkező évben (2013-ban) elfogadott ajánlásában pedig részletesen is foglalkozik a kérdéssel.

A 2013. évi országspecifikus ajánlás hangsúlyozza, hogy Magyarországnak 2010-ig sikerült csökkentenie a végzettség nélküli iskolaelhagyók számát, de tovább kell csökkenteni a regionális különbségeket. Szorgalmazza továbbá, hogy Magyarország készítsen a végzettség nélküli iskolaelhagyókra vonatkozó nemzeti stratégiát, és gondoskodjon arról, hogy az oktatási rendszer minden fiatalnak biztosítsa a munkaerőpiacra jutáshoz szükséges készségeket, szaktudást és képességeket. Az ajánlás szerint javítani kell az általános iskolai oktatásban a befogadó szemléletet, illetve az ehhez való hozzáférést, különösen a romák számára. Támogatni kell továbbá az oktatás különböző szakaszai közötti és a munkaerőpiac felé való átmenetet. Az is a javaslatok közé tartozik, hogy Magyarország hajtson végre olyan felsőoktatási reformot, amely nagyobb arányban teszi lehetővé a felsőfokú végzettség megszerzését, különösen a hátrányos helyzetű tanulók körében⁶.

A kormány az országspecifikus ajánlásokra vonatkozóan kormányhatározatot adott ki, melyben felhívta az emberi erőforrások miniszterét, hogy részletesen dolgozzon ki a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére irányuló, a 2013. évi Nemzeti Reform Programban szerepeltetni javasolt intézkedéseket a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése tekintetében, figyelembe véve a 2012. évi országspecifikus ajánlásokat⁷. Az ex-ante feltételek teljesítésének szükségessége és a kormány határozata nyomán az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szakmai Vezetői Értekezlete megbízta a köznevelésért felelős államtitkárt, hogy készítse elő a kormány részére a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikák keretstratégiáját.

II.2. Lehatárolás és fogalomértelmezés

II.2.1. Lehatárolás

Mind a tanács ajánlása, mind az ex-ante feltételek hangsúlyozzák, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem kizárólag szektorközi - oktatás-képzés, foglalkoztatás, egészségügy, rendészet, szociálpolitika - együttműködésben lehet sikeres. A hatékony szektorközi együttműködés feltétele egy, a probléma megoldására irányuló, szektorokon átívelő, átfogó stratégia kidolgozása.

³ A Tanács Ajánlása (2011. június 28.) a korai iskolaelhagyás csökkentését célzó politikákról, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:191:0001:0006:EN:PDF>

⁴ A Tanács ajánlása Magyarország 2012. évi nemzeti reformprogramjáról. Európai Bizottság, 2012.5.30. COM (2012) 317 final

⁵ A Tanács ajánlása Magyarország 2012. évi nemzeti reformprogramjáról. Európai Bizottság, 2012.5.30. COM (2012) 317 final

⁶ A tanács ajánlása Magyarország 2013.évi Nemzeti Reform Programjáról, Brüsszel, 2013.5.29. COM (213) 367 final.

⁷ 1061/2013. (II.14.) Korm. határozat Magyarország 2013.évi Nemzeti Reform Programjának előkészítésével kapcsolatos feladatokról.

1. ábra: A végzettség nélküli iskolaelhagyás szektorközi megközelítései

Forrás: Reducing early school leaving: Key messages and policy support. ESL TWG-jelentés. 2013. november

Mivel a végzettség nélküli iskolaelhagyás komplex probléma, illetve maga is fontos eleme más, beavatkozást igénylő társadalmi jelenségeknek, a végzettség nélküli iskolaelhagyás (angol nevén Early School Leaving, rövidítve ESL) elleni stratégia különböző közpolitikák találkozási pontjában helyezkedik el. Ily módon a kapcsolódó részterületekkel összehangolt, más ágazatok fejlesztési irányait hatékonyan integráló és kiegészítő irányadó dokumentum elkészítését igényli, ami keretet kíván adni a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelemnek, áthidalva egyben az intézményi, ágazati kötöttségeket.

II.2.2. Fogalomértelmezés

Kádárné Fülöp Judit vonatkozó tanulmányában megállapítja, hogy az Európai Unió azon stratégiai célja, hogy a foglalkoztatást 2020-ig az aktív korú népesség körében 75%-ra emelje, a globális versenyképesség növelését szolgálja, ezáltal egyben a foglalkoztatási szerkezet jelentős átalakulását is igényli. Az Európai Unió globális gazdasági kilátásait meghatározza innovációs, a magas hozzáadott értékű termelésre és szolgáltatásra való képessége is. Az említett szerző által idézett előrejelzések szerint az európai munkaerőpiacon az elkövetkező évtizedben a középfokúnál alacsonyabb iskolai végzettségűek/szakképzettségűek számára elérhető álláshelyek aránya a jelenlegi felére zsugorodik, és gyakorlatilag legfeljebb minden hatodik munkaképes korú ember számíthat arra, hogy középfokú végzettség/szakképzettség nélkül el tud helyezkedni. A várható trendeknek megfelelően az Európa 2020 stratégia fő számszerű célkitűzéseinek egyike az alacsony iskolai végzettségűek arányának visszaszorítása. Eszerint **az oktatást-képzést középfokú végzettség vagy szakképzettség nélkül elhagyó 18–24 évesek arányát a korosztály 10 százaléka alá kell csökkenteni.** A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia beavatkozásainak nemcsak a 18–24

év közötti fiatalokra, hanem – a probléma újratermelődésének megfékezése érdekében – a korábbi életszakaszokra, az iskolaköteles, valamint az iskoláskor előtti korosztályokra is ki kell terjednie.⁸

II.3. A terület gazdasági és társadalmi jelentősége

Az iskolázottsági deficit társadalmi problémaként nemzetközi szinten adatokkal alátámasztott jelenség. Kádárné Fülöp Judit fent idézett tanulmányában utal az OECD Oktatási körkép (*Education at a Glance*) c. kiadványának az iskolázás egyéni és társadalmi megtérülési rátájára vonatkozó adatai alapján levonható tapasztalatra, ami azt mutatja, hogy a magasabb iskolázottság elérése mind egyéni, mind nemzetgazdasági szinten jövedelmező befektetés. Emellett az OECD munkaerőpiaci, szociális és egészségügyi jelentései rámutatnak arra is, hogy az iskolázottabbak egészség tudatosabban élnek, kevésbé rabjai káros szenvedélyeknek (drog, dohányzás, alkohol stb.), kevésbé manipulálhatók, továbbá konstruktív állampolgári aktivitásukra jobban lehet számítani, mint az iskolázatlanokéra. A világ fejlett gazdaságait működtető országokból álló OECD szerint, a középfokú iskolai végzettség minimum követelmény a 21. században a munkaerőpiacon való érvényesüléshez és az aktív, felelős állampolgársághoz. A szakképzéssel foglalkozó Európai Szakképzésfejlesztési Központ (CEDEFOP) rendszeresen előrejelzéseket készít az Európai Bizottság számára a munkaerőpiac képzettséggel kapcsolatos igényeiről. A 2000-től 2020-ig terjedő időszakra vonatkozó előrejelzésben az látható, hogy Európa-szerte és hazánkban is visszaesik az alacsonyan iskolázott munkaerő iránti igény, lényegében a jelenlegi szinten marad a középfokú végzettségűek, illetve a szakképzettséggel rendelkezők iránti kereslet, miközben jelentősen növekszik az igény a felsőfokú képzettségűek/szakképzettséggel rendelkezők iránt. Következésképpen, az alacsony iskolai végzettségű fiatalok körében a munkanélküliség kockázata sokkal nagyobb, mint a közép- és felsőfokú végzettségűeké. Ez Magyarországra – a statisztikai adatok bizonyossága szerint – különösen igaz.⁹

Azok az országok, ahol a lakosság viszonylag nagyobb hányada alacsonyan képzett, kevésbé versenyképesek, illetve gazdasági növekedésük is trendszerűen csekélyebb lesz. Széles rétegek (alacsony iskolai végzettségűek és képesítésűek, megváltozott munkaképességűek stb.) maradnak a munkaerőpiacon kívül, amelyek eltartása a szociális ellátórendszer, az állami költségvetést jelentősen megterheli, ami további korlátot jelent a beruházások, a gazdasági növekedés számára is.¹⁰

II.4. Módszertan

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni szakpolitikai stratégia szakmai megalapozása többek között az Európai Bizottság által támogatott QALL – Végzettséget mindenkinek! (www.qall.tka.hu) – elnevezésű projekt keretében történt, mely szakmai elemzésekkel, szakértői műhelyvitákkal támogatta a helyzetelemzést és a célok azonosítását.

⁸ Kádárné Fülöp Judit: A korai iskolaelhagyás statisztikai követése és a korai jelzőrendszer kialakításának lehetőségei. QALL projekt, Tempus Alapítvány, 2013. 1-2. old.

Lásd: http://oktataskepzes.tka.hu/pages/content/index.php?page_id=1170

⁹ Kádárné Fülöp Judit: A korai iskolaelhagyás statisztikai követése és a korai jelzőrendszer kialakításának lehetőségei. QALL projekt, Tempus Alapítvány, 2013. 3. old.

¹⁰ Helyzetelemzés és további kutatásra javasolt irányok a korai iskolaelhagyás problémájának hatékony kezelése érdekében, QALL – Végzettséget mindenkinek! Budapest, 2013. október 21., 4. old. Lásd: http://oktataskepzes.tka.hu/document.php?doc_name=Projektek/2013/QALL/esl_helyzetelemzes_qall_2013_10_21_javitott.pdf

A kormányzat stratégiai jellegű dokumentumai, javaslatai, illetve az európai uniós forráselosztás alapdokumentumai, a végzettség nélküli iskolaelhagyás témakörét érintő operatív programok, valamint az elérhető legfrissebb hazai és uniós statisztikai adatok, kutatások, elemzések további inputokat jelentettek. (Ezek teljes körű felsorolása a Felhasznált forrásokban található.)

A stratégia nagymértékben veszi figyelembe az Európai Unió és az OECD nemzetközi kutatásaira, elemzéseire építkező szakmapolitikai ajánlásait és prognózisait.

III. HELYZETELEMZÉS

A korábban már hivatkozott helyzetelemzés megállapítása szerint a gazdaság munkaerőigénye az elmúlt évtizedekben úgy alakult, hogy folyamatosan csökkent az alacsony iskolai végzettségűek iránti kereslet. Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is alacsony a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatottságának aránya, mind az aktív korú lakosság (15–64 évesek), mind a fiatalok (20–24 évesek) körében. A magyarországi arány 26,5%, illetve 24,5% a 44,7%-os EU-átlaghoz képest (ez utóbbi megegyezik a fiatalokra és a 15–64 évesekre), miközben a magasabb végzettséggel rendelkezők esetében ez a különbség közel sem ennyire markáns. A munkanélküliségi ráta tekintetében elmondható, hogy a magas (és a kormányzati intézkedések következtében 2013-ban dinamikus csökkenésnek indult) fiatalkori munkanélküliségi ráta mellett az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok körében kiemelkedően magas a munkanélküliségi arány. Az alacsony végzettségű fiatalok munkanélküliségi rátájának európai uniós átlagértéke 2012-ben 30,4% volt, míg hazánkban a középfokú végzettséggel nem rendelkező fiatalok 44,7%-a volt munkanélküli.

A demográfiai trendek – a csökkenő születések, a növekvő elöregedés – világosan mutatják, hogy maximalizálni kell a jövőbeli humán erőforrások hasznosítását, és ennek keretében minden tanulóknak esélyt biztosítani a végzettség nélküli iskolaelhagyás elkerüléséhez. A középfokúnál alacsonyabb végzettségűek aránya 15% körüli értéken látszik állandósulni, amely arányt javítani szükséges.¹¹

A végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya a jelen stratégia készítésének időpontjában (2013-ban) 11% körül mozog. **Magyarországon a végzettség nélküli iskolaelhagyók aránya alacsonyabb az Európai Unió átlagánál.** A kormányzati politikának köszönhetően tehát az elmúlt években is sikerült megakadályozni a végzettség nélküli iskolaelhagyás problémájának fokozódását, és megtartani a más európai uniós tagországokhoz viszonyított kedvező pozíciókat.

A végzettség nélküli iskolaelhagyásnak részben demográfiai (a csökkenő tanuló népességben belül folyamatosan nő a hátrányos helyzetű/halmazottan hátrányos helyzetű, veszélyeztetett, sajátos nevelési igényű, vagyis SNI-diákok aránya), részben oktatási okai vannak (általában lényegesen alacsonyabb arányban képes a köznevelés a hátrányos helyzetű tanulókat befejezett középfokú végzettségig eljuttatni, elsődlegesen a korábban a szakképzésben jelentkezett magasvégzettség nélküli iskolaelhagyás miatt). Ez felhívja a figyelmet arra, hogy **a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése érdekében nagy szükség van az oktatási rendszer minőségét, hatékonyságát és**

¹¹ Helyzetelemzés és további kutatásra javasolt irányok a korai iskolaelhagyás problémájának hatékony kezelése érdekében, QALLI – Végzettséget mindenkinek! Budapest, 2013. október 21., 10-11. és 14. old. Lásd: http://oktataskepzes.tka.hu/document.php?doc_name=Projektek/2013/QALL/esl_helyzetelemzes_gall_2013_10_21_javitott.pdf

eredményességét, a képzettségi szint javítását szolgáló, a jelenlegi kormányzat eddigi oktatáspolitikája által is preferált intézkedésekre.

Az alacsony képzettségű fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedésben, a változó gazdasági környezethez való alkalmazkodásukban és foglalkoztathatóságuk javításában, kiemelt szerepe van a szak- és felnőttképzésnek.

A hátrányos helyzet kialakulása és fennmaradása – egyéb iskolázottsági és szociológiai tényezők mellett – a foglalkoztatottság hiányára vezethető vissza. Ez a megállapítás ugyanakkor fordítva is igazolható: a hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci belépésének esélye erősen korlátozott.

Az alacsony tanulói teljesítmény és **a végzettség nélküli iskolaelhagyás** jelensége **szoros összefüggést mutat a gyermekek társadalmi helyzetével** (minél szegényebb egy gyermek, annál kisebb eséllyel tudja befejezni az iskolai tanulmányait), illetve ezen keresztül a területi jellemzőkkel.

Elsősorban a roma népesség köréből kerülnek ki a jelentős iskolai, képzettségi hátrányokkal jellemezhető társadalmi csoportok. Bár a képzettségi szint emelkedése tapasztalható, ez kevés a társadalmi különbségek csökkenéséhez (hiszen időközben a többségi társadalom képzettségi szintje is emelkedik). Az iskolai végzettség nélküli iskolaelhagyás fokozottan érinti e népességet, de ezen belül is különösen súlyos hátrányaik vannak a roma lányoknak.¹²Bizonyított, hogy a társadalmi vagy kulturális hátréjú oktatási hátrányok annál sikeresebben ellensúlyozhatóak, minél korábbi életkorban kezdődik meg a felzárkózás támogatása, ezért **a gyermekjóléti intézmények és az óvodai felzárkózási programok jelentősége kiemelt**. A koragyermekkorban megvalósított befektetések térülnek meg a legnagyobb arányban, különösen nagy hasznot hoznak a hátrányos helyzetű, köztük a roma gyermekek esetében, kompenzálva vagy részben kompenzálva az otthoni hátrányokat. Ennek ellenére a roma gyerekek lényegesen kisebb arányban részesülnek koragyermekkorai képességfejlesztésben, nevelésben és gondozásban, az intézmény- és szolgáltatórendszer település szinten egyelőre még eltérő szolgáltatásai miatt. A hátrányos helyzetű családok gondozásában, a gyermekeket veszélyeztető helyzetek kialakulásának megelőzésében, megszüntetésében, az ágazatközi (oktatási, egészségügyi, szociális) együttműködés megszervezésében kitüntetett szerepe van a gyermekjóléti szolgálatoknak.

Magyarországon – hasonlóan Európa számos más államához – a minőségi oktatáshoz és képzéshez történő hozzáférésben **területi egyenlőtlenségek** mutatkoznak. Éppen ott lenne a legnagyobb szükség a legjobb minőségű – a társadalmi hátrányokat érdemben ellensúlyozni képes – nevelésre, oktatásra, ahol jelenleg a legtöbb hiányosság tapasztalható. **Az elmúlt három év intézkedései, a központi állami fenntartásba vétel eredményeként a területi egyenlőtlenségekben javulás mutatkozik, de azokat tovább kell csökkenteni.**

¹² Kertesi G. – Kézdi G. (2009): A roma fiatalok általános iskolai eredményessége, középiskolai továbbtanulása és középiskolai sikeressége. Zárótanulmány. Az MTA-TKI „A közoktatás teljesítményének mérése-értékelése” programjának ROMA 608. számú produktuma.

Kertesi, G. – Kézdi G (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és a roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009. közötti hullámaiból.

Kertesi G. – Kézdi G. (2009): A roma fiatalok általános iskolai eredményessége, középiskolai továbbtanulása és középiskolai sikeressége. Zárótanulmány. Az MTA-TKI „A közoktatás teljesítményének mérése-értékelése” programjának ROMA 608. számú produktuma.

Kertesi, G. – Kézdi G (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és a roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009. közötti hullámaiból.

Nyílt Társadalom Intézet: Comparative Data Set on Education 2008.

IV. SWOT-ELEMZÉS

Az alábbiakban egy közismert, általános elemzési módszer szerint mutatjuk be a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem beazonosítható erősségeit és gyengeségeit, illetve környezetével összefüggésben lehetőségeit, illetve azokat a fenyegetéseket, amelyek a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére irányuló stratégia megvalósítását nehezíthetik.

Erősségek	Lehetőségek
<p><i>Kormányzati, makroszint</i> Kutatásokból jelentős mennyiségű tudás áll rendelkezésre. Sok éves tapasztalattal rendelkező a téma iránt elkötelezett szakértői bázis jelenléte. Az elmúlt évek programtapasztalatai, tanulságai (helyi szintű, HEFOP, TÁMOP, egyéb kormányzati hátránykompenzációs programok). Több érintett, a probléma enyhítésében kulcsszerepet játszó szektor is azonos tárcához tartozik (EMMI). A társszektorok kezdeményezései a végzettség nélküli iskolaelhagyás mérséklésére (pl. egészségügy, szociális és családjogi, munkaügyi keretében is működnek kapcsolódó programok – pl. Legyen jobb a gyermekeknek! –, TÁMOP-források bevonása nem csak az oktatás területén). Az óvodai nevelés kiterjesztése. A középfokú oktatás expanziója a korábban nagyon alacsony részvételi arányt mutató rétegekben is (a magyarországi fiatal romák iskolázottsága pl. magasabb, mint a környező országokban).</p> <p><i>Intézményi szint</i> Sikeres intézményi és civil szerveződésű kísérletek, programok, gyakorlatok (pl. Gyermekek Háza, Dobbantó Program, Tanoda és tanoda-jellegű programok, Igazgyöngy Alapítvány, stb.). <i>A jelzőrendszer kialakításának meglévő feltételei</i> Egységes tanuló/gyermek-nyilvántartás a KIR-ben (azonosítók). Kompetenciamérés magas szakmai szinten, évtizedes tapasztalattal. Iskolaérettségi vizsgálatok (DIFER).</p>	<p><i>EU</i> Ex-ante feltételek – szakpolitikai kötelezettség. Bővülő uniós források állhatnak rendelkezésre a végzettség nélküli iskolaelhagyás leküzdésére. A programozási időszakban a stratégiai irányítás növekedése, az implementációs folyamat tudatos és szakszerű tervezése. Közös (tagállamok közötti), fejlődő tudás, a közös tudáshoz való könnyű hozzáférés. A párhuzamosan zajló, hasonló nemzetközi erőfeszítések/tevékenységek tapasztalatainak felhasználása, egymástól való tanulás nemzetközi, nemzeti, lokális szinteken is.</p> <p><i>Makroszint</i> A gazdasági növekedés beindulása, amely kvalifikált munkaerőt igényel. Nemzetközi és országon belüli mobilitás támogatottsága. A társadalmi mobilitás támogatása, a tehetségek felkarolása a társadalmi hierarchia alsóbb rétegeiben is. Támogató programok: IPR, Útravaló Lemorzsolódással veszélyeztetett tanulói csoportok számára komplex – pedagógiai, szociális, egészségügyi, kulturális – támogatást biztosító programok továbbfejlesztése (pl. Arany János Tehetséggondozó, Arany János Kollégiumi, Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program).</p> <p><i>Új programok</i> Ifjúsági Garancia Program HÍD-programok Egész napos pedagógiai kínálat kötelezővé tétele. Az egész napos iskolák számának jelentős növelése. A szakképzés duális elemeinek erősödése. A szakképzésben a szakiskolát követő két éves képzés az érettségihez jutás érdekében. Olyan programok fenntartása és fejlesztése, amivel a fiatalok legalább 18 éves korig vagy a középfokú végzettség megszerzéséig benntarthatók a rendszerben, vagy 24 éves korig intézményes keretek között középfokú végzettséghez juttathatók. A közfoglalkoztatottak körében a képzési elemek megjelenése a korosztálynál (pl. Újra tanuló program). A pedagógusképzésben a gyakorlati tapasztalatszerzés növekedése. Az osztatlan tanárképzésre jelentkezők pályaképzési vizsgája. A pedagógusok szakmai fejlődése és a szakmai ellenőrzése, továbbá az életpálya-modell összekapcsolására kormányzati elkötelezettség és jogszabályi háttér áll rendelkezésre. A felnőttképzés támogatásában a veszélyeztetett célcsoportok prioritásként kezelése.</p>

	Helyi, civil energiák mozgásba hozása. Központi fenntartói rendszer (KLIK).
Gyengeségek	Veszélyek
<p><i>Szakember</i> Pedagógusképzés hiányosságai (kognitív, affektív és szemléleti szinten is). A pedagógiai gyakorlatban nem kellő mértékben van jelen a differenciálás, egyéni fejlesztés. Egyelőre még hiányoznak szakemberek, illetve tudáselemek (korai fejlesztés, oktatási szintek közötti átmenet, diagnosztika, iskolapszichológus, szociális munkás). A fejlesztést segítő szolgáltatások elérhetősége még egyenlőtlen.</p> <p><i>Szabályozás</i> A végzettség nélküli iskolaelhagyásra vonatkozó országos jelzőrendszer/ pályakövetési rendszer hiánya. A gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének még meglévő hiányosságai. Meglévő adatrendszerek integráltságának még mindig alacsony szintje. Az évismérlesek magas szintje. Korai szelekció. Korai pályaválasztási kényszer. A korszerű pályorientáció és életpálya-tanácsadás elérése alacsony mértékű. Szakiskolások (leginkább veszélyeztetett csoport) közismereti képzése.</p> <p><i>Működés</i> A végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz vezető jelek (pl. tanulási vagy magatartási problémák, hiányzások) megfelelő kezelésének hiányosságai. A társadalmi rétegek közötti különbségek jelenléte, a társadalmi mobilitás alacsony volta. Az ellátórendszerek közötti koordináció, az ágazatköziség hiánya. A bölcsődei, óvodai férőhelyek eloszlásának területi egyenlőtlenségei. A helyi szintű jó kezdeményezések elszigeteltsége A szülők bevonásának, az iskola és szülő együttműködésének nehézségei.</p> <p><i>Szemlélet, kultúra</i> A sikerélményhez juttatás szempontjának nem megfelelő mértékű érvényesülése. A kudarctűrő és az önreflexiós képességek fejlesztésének hiánya. Az iskolai kudarc okai feltárásának, eredményes megoldások alkalmazásának hiányosságai. Az integrált nevelés bevezetésével kapcsolatos felkészületlenség/felkészítetlenség.</p>	<p><i>Makroszint</i> Kedvezőtlen demográfiai folyamatok, csökkenő gyereklétszám. Deprivációs zárványok – a szegénység és a társadalmi kirekesztés okozta veszélyeztető tényezők. A területi egyenlőtlenségek továbbélése, a foglalkoztatottság szintjének regionális különbözősége.</p> <p><i>Társadalom</i> A pedagógusok és a hátrányos helyzetűekkel foglalkozók társadalmi státusa nem áll arányban a végzett munka társadalmi fontosságával. Társadalmi sztereotípiák és intolerancia megléte, a szolidaritás és a bizalom hiánya.</p> <p><i>Finanszírozás</i> Forráshiány helyi szinteken.</p>

VI. A STRATÉGIA JÖVŐKÉPE ÉS CÉLRENDSZERE

E fejezetben részben a háttértudásunkból (hazai és EU-gyakorlat, nemzetközi példák, szakirodalom), részben a stratégiakészítés során végzett elemzésekből származó, a témával kapcsolatos, javasolt beavatkozási és kezelési lehetőségeket mutatjuk be, illetve konkrét megoldási javaslatokat fogalmazunk meg. A végzettség nélküli iskolaelhagyás problémáját kezelni hivatott stratégiai beavatkozási javaslatcsomag három absztrakciós szintig bontja ki az egyes célokat, megelőzési technikákat, lehetséges közbelépési módokat.

A célokat logikai úton és megfelelő módon a problémákból vezettük le, majd ezekből jutottunk el a konkrét intézkedésekre vonatkozó javaslatokig.

VI.1. A stratégia jövőképe

A magyar gazdaság fejlesztésének sikere attól függ, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelésben, növekedésben és a foglalkoztatásban áttörés következzen be, melyhez nélkülözhetetlen a humán erőforrás fejlesztése, a fiatalok végzettségi és képesítési szintjének javítása.

A végzettség nélküli iskolaelhagyók számának csökkentése **közvetlenül javítja** az egyén életesélyeit, foglalkoztathatóságát, alkalmazkodóképességét. A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia **közvetve hozzájárul** a társadalmi szolidaritás, felzárkózás erősítéséhez, a polarizálódás, a kirekesztés, a leszakadás és a mélyülő szegénység elleni küzdelemhez.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem stratégiája megfelelő végrehajtásával javul a köznevelési és szakképzési rendszer eredményessége, fejlődnek a kikerülő fiatalok készségei és kompetenciái, egyre szélesebb fiatalok csoportok rendelkeznek majd középfokú végzettséggel és képesítéssel, továbbá jelentősen csökken az iskolai fokozatokon belüli és közötti iskolaelhagyás.

VI.2. Átfogó stratégiai célok

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia olyan, átfogó megközelítésmódot alkalmaz, amely a szakpolitikák összehangolásával és komplex beavatkozásokkal kezeli a végzettség nélküli iskolaelhagyás szempontjából meghatározó jelentőségű problémákat.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia célrendszere a **rendszer-, az intézményi és az egyéni szintű** tényezők számbavételén alapulva kívánja a végzettség nélküli iskolaelhagyást megakadályozni.

VI.2.1. Az egyéni szükségletek kielégítése

A végzettség nélküli iskolaelhagyás problémájának kezelése során a fókusz az egyéni szinten van, a beavatkozási módok, azok sikeressége jellemzően az egyéni körülmények kezelésétől is függ.

Az egyéni szinten értelmezhető célok a főcél első ágát jelentik, melyet további két, átfogó stratégiai célterület, a rendszerszintű beavatkozások javaslatcsomagja és a befogadó, megtartó intézmények kialakításának szükségessége, illetve ezek specifikus célkitűzésekre és beavatkozási területekre bontása követ.

1. cél: Differenciált, személyközpontú nevelés-oktatás és támogatás

A differenciált, személyközpontú nevelés-oktatás – bár nyilvánvalóan szolgálja a végzettség nélküli iskolaelhagyás problémájának csökkentését – minden tanuló számára fontos, a leszakadás szempontjából veszélyeztetett csoportok esetében pedig elsősorban prevenciós eszköznek tekinthető. Az ide tartozó javaslatok nagy része a többségi oktatás minőségét éppúgy szolgálja, mint a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését.

1.1. *Motiváló, aktivizáló, választható tanulási tartalmak és tanulásszervezési módszerek*

A tanulók számára releváns tanterv és taneszközök elérhetősége, valamint a motivációt biztosító, involváló, a tanulók aktivitására építő tanulásirányítási módszerek alkalmazása valamennyi tanuló számára eredményesség növelő hatású, a lemaradóknak pedig kulcsfontosságú az iskolázást értelmes tevékenységként történő szubjektív megítélése szempontjából. Ide tartozik:

- a tanulást segítő, motiváló, fejlesztő célú értékelési formák terjesztése a tudatosság, az egyéni haladás és az önvezérelt tanulás érdekében;
- az ösztönző pedagógiai, tanulásszervezési módszerek, különböző önálló ismeretszerzési és kooperatív tanulási megoldások, eljárások alkalmazása;
- a motiváló, minden tanuló számára releváns tantervi tartalmak, tanulási eszközök (különös tekintettel az információs és kommunikációs technológiák oktatási alkalmazására és az idegen nyelvek tanulására).

1.2. *Nyitottságra ösztönző intézményi nevelés*

A nyitottságra ösztönző pedagógiai gyakorlat kiterjesztése érdekében az intézményes nevelés-oktatás pedagógiai eszköztárának fejlesztése, illetve a társadalmi környezet befogadó szemléletének erősítése az alábbiakat foglalja magában:

- a társadalmi környezetben a nyitott szemlélet, attitűd erősítése érdekében toleranciára nevelés, képzések, érzékenyítő tréningek szervezése;
- pedagógiai eszközök, módszerek, tananyagok kialakítása, valamint a pedagógusok, fejlesztő- és gyógypedagógusok interkulturális kompetenciáinak fejlesztése;
- az egész napos iskola lehetőségeinek beépítése.

1.3. *Az intézményes nevelésen kívüli komplex és prevenciós lehetőségek a hátrányos helyzetű térségekben, valamint területi szegregátumokban.*

A hátrányos helyzetű térségekben és szegregátumokban tanulók segítésére munkaerő-piaci és életésélyeik növelése érdekében van szükség, komplex programok, képzések és szolgáltatások összehangolt biztosítása, hozzáférhetővé tétele révén. E cél érdekében a helyi társadalom építésére, a helyi közösségek megtartó képességének erősítésére van szükség az alábbiak szerint:

- a koragyermekkorai intervenció fejlesztése: komplex gyerekesély programok, szükségletfelmérést követően kialakított, integrált térségi gyerekprogramok a megvalósítás támogatásával, szakmaközi hálózatok kialakításával, kapacitásfejlesztéssel;
- Settlement típusú közösségi szolgáltatások: a társadalmi aktivitás fokozását elősegítő közösségépítés, a helyi kultúra, közélet ápolása a helyi igények feltárására építve. Települési ifjúsági munka, tanulási partnerségek, a leghátrányosabb helyzetűek és tartósan rászorulóknak munkaerő-piaci esélyei javítása érdekében.

1.4. *Extrakurrikuláris és intézményes nevelésen kívüli tevékenységek, lehetőségek (tanoda, sport, kortárscsoport, teleház, önkéntes közösségi szolgálat stb.)*

A cél a kötelező oktatás szakaszában a formális, intézményes oktatáson kívüli lehetőségek integrálása a tanulási lehetőségek körébe, kontextushoz kötött, aktivitást lehetővé tevő tanulási helyzetek tudatos alakítását, ezt segítő programok támogatását, fejlesztését foglalja magában. Ide tartozik a kötelező oktatáson túli életszakaszban is tanulási, közösségi tapasztalatot eredményező ifjúsági programok fejlesztése és támogatása. Ezen belül konkrét célok az alábbiak:

- az intézményen kívüli nevelés támogatása tanodai tevékenységekkel, a diáksport támogatásával;
- a formális oktatáshoz kapcsolódó nem formális tanulási alkalmak kialakítása tanórán vagy intézményen kívüli tevékenységek formájában, a közoktatási intézmények vagy partnerszervezetek által kínált tanulási, tapasztalatszerzési lehetőségek, munkaalkalmak szervezése;
- kompetenciafejlesztő ifjúsági felnőttképzési programok;
- a helyi közösségekhez kapcsolódó önkéntes tevékenységek, kortárs csoport-szervezési, -szerveződési lehetőségek támogatása.

1.5. Iskola-család kapcsolat (a kapcsolatok fejlesztése, a család bevonása például az igazolatlan mulasztások visszaszorítása érdekében)

Az iskola és a család kapcsolatának erősítése, a szülő bevonása az iskolai foglalkozásokba, döntésekbe jelentősen javíthatja az intézményes nevelés-oktatás iránti bizalmat, ami a probléma megoldásában kulcsjelentőségű. A cél eléréséhez szükséges:

- az egyes szolgáltatások, programok eljuttatása a lakóhelyre;
- iskolai segítség az egyes szolgáltatások szülői, helyi közösség általi elérésében;
- a szülők és a köznevelési intézmények partneri együttműködésének ösztönzése, javítása a végzettség nélküli iskolaelhagyással veszélyeztetett tanulói csoportok háttérének megismerése, elemzése alapján, felkészült szakemberek bevonásával.

2. cél: Tanulási kudarc, lemaradás, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megakadályozása

E cél a végzettség nélküli iskolaelhagyás szempontjából veszélyeztetett csoportok iskolai sikerességének elősegítését foglalja magában, megelőzés révén. Ide tartozó konkrét célok a következők:

2.1. Egyénre szabott támogatást nyújtó megoldások kialakítása

E cél szakmailag felkészült, több hivatás képviselőiből álló segítők elérhetőségének biztosítását jelenti az oktatási intézményekben, illetve annak szűkebb-tágabb környezetében, az alábbiak által:

- egyéni tanulási és fejlődési tervek gyakorlatának kialakítása, a tanulási szerződések lehetőségének alkalmazása;
- fejlesztő értékelési módszerek általános alkalmazása;
- oktatási intézményeken belül egyénre szabott támogatást nyújtó szakmai segítők, hiteles példát nyújtó személyek, életvezetési és támogató mentorok foglalkoztatása vagy elérhetőségük biztosítása, illetve felkészítésük és folyamatos fejlesztésük;
- szakmai támogatóhálózat kiépítése jársonként, a segítők felkészítése, fejlesztése.

2.2. Pálya- és tanulási tanácsadás, információ biztosítása

A cél: a munkaerőpiacon való érvényesülés elősegítése a megalapozott egyéni döntéshozatal szélesedő eszközrendszerének kialakításával, konkrétan az alábbiak szerint:

- a professzionális pályatanácsadás és a tanulási támogatással összefüggő szolgáltatások és információk elérhetővé tétele;
- a pedagógusok, osztályfőnökök felkészítése az életpálya-menedzselési képességek fejlesztésének támogatására;
- kompetencia szempontú értékelést, önértékelést, önismeretet is lehetővé tevő eszközök kialakítása és elérhetővé tétele.

2.3. *A tanuláshoz történő hozzáférés előtt álló akadályok elhárítása, a tanulás támogatásának ösztönzése*

A célzott és transzferekhez kapcsolt támogatásokat szükséges kiegészíteni olyan elemekkel, amelyek a tanulás és képzés kapcsolódó költségeinek, egyéb terheinek egy részét fedezik (közlekedés, szállás, gyerekfelügyelet, kölcsönök stb.). A megvalósítás lehetőségei:

- hátrányos helyzetű tanulók ösztöndíj- és komplex támogatást nyújtó rendszere: a hátrányos helyzetű fiatalok közép-, illetve felsőfokú továbbtanulását támogató ösztöndíjak és kapcsolódó mentorprogramok (komplex támogatást biztosító Arany János programok, ösztöndíjat és mentori támogatást biztosító Útravaló-Macika programok stb.);
- a támogatással összekapcsolt képzési lehetőségek széles körű kialakítása.

2.4. *A nyelvsajátítás segítése és kulturális különbségek figyelembevétele*

Nem magyar anyanyelvű tanulók esetében az oktatás nyelvének elsajátítását támogató lehetőségekre, programok, foglalkozások szervezésére, az ezzel foglalkozó pedagógusok felkészítésére van szükség. A lehetséges lépések:

- pedagógusok és segítők felkészítése a nem magyar ajkú és nem a többségi kultúrához tartozó tanulócsoportok nevelésére-oktatására;
- interkulturális szemléletű, tartalmú programok, tananyagok kialakítása;
- a külföldről visszatérő magyar diákok tanévvesztés nélküli visszailleszkedésének támogatása.

3. **cél: Intervenció**

Az alábbiakban számba vett beavatkozások már a bekövetkezett probléma lehetséges kezeléséhez nyújtanak támpontokat.

3.1. *Gyors segítség elérhetőségének biztosítása*

A végzettség nélküli iskolaelhagyással veszélyeztetett csoportok számára a gyors segítség elérésének biztosítása intézményen belüli eszközök és területi megoldások segítségével az akut probléma megoldását segítheti, ami egyben lehetőséget nyújt a továbbiakban szükséges támogatás megalapozásához. Ez magában foglalja:

- az intézményen belüli, felelősséggel bíró, gyors cselekvésre képes személy megnevezését (végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését, megakadályozását segítő koordinátor), segítő munkacsoportok (care-team-ek, a diákokat támogató mentorok csoportok stb.) létrehozását;

- a gyermekjóléti szolgálat kapacitásának alkalmassá tételét a krízishelyzetben lévők és veszélyeztetettek fogadására;
- a járáson belüli szakszerű ellátás elérhetőségének biztosítását.

3.2. *A feltételhez kötött transferek lehetősége*

A végzettség nélküli iskolaelhagyás problémakörének megoldásában nélkülözhetetlen az aktív szociálpolitikai eszközrendszer iskolázást elősegítő lehetőségeinek feltárása, hatáselemzése, széles körű adaptálása. A megvalósulás érdekében a meglévőkhöz túl szükséges további, a tanuláshoz, iskolázáshoz kapcsolt célhoz kötött támogatások kipróbálása és bevezetése, így:

- a tanulást ösztönző támogatások differenciált rendszerének kialakítása és továbbfejlesztése az óvodázás, iskolázás érdekében;
- célzott és feltételhez kötött támogatási eszközök kialakítása az óvodázás, iskolázás ösztönzése érdekében;
- felnőttoktatási programokban való részvételt ösztönző támogatási rendszer kialakítása.

3.3. *Segítőcsoportok működtetése tanulók és szülők számára (kortárs segítő, civilszervezetek, közösségi szerveződések stb.)*

A segítőcsoportok létrehozása és működtetése krízishelyzetekben, illetve azt követően a társadalmi, munkaerő-piaci, képzési reintegráció érdekében alapvető szükségleteket elégít ki. A cél magába foglalja:

- a közösségi, illetve tanulási, képzési céllal működő civilszervezetek támogatását;
- a kortárs segítő lehetőségek intézményesítését, széles körű elérhetővé tételét.

3.4. *Tanügyigazgatási beavatkozás a kiugróan magas iskolaelhagyási mutatókkal rendelkező intézményekben*

Az oktatásstatisztikai és mérési eredmények, valamint a tanfelügyeleti és intézményellenőrzési, pedagógusminősítési jelentések összegzésével leválogathatóak azok az alap- és középfokú intézmények, amelyek kiugróan magas végzettség nélküli iskolaelhagyási mutatókkal rendelkeznek. A tanügyigazgatási beavatkozások vonatkozásában a fenntartó számos eredményes, nemzetközi modell tapasztalatait alkalmazhatja.

4. **cél: Az intézményfinanszírozás ösztönző jellegének kialakítása**

Az a cél, hogy a köznevelési intézmények állami finanszírozásába új megoldások segítségével épüljenek be olyan elemek, amelyek az intézményeket a tanulók intézményben történő benntartásában és a tanulási folyamat erősítésében és különösen a sikeres integrálásában teszik érdekeltté.

VI.2.2. **Megtartó intézmények**

Az egyéni után azon **intézményi szintű** fő cél kibontása következik, hogy az intézmények megtartóak, nyitottságra ösztönzőek legyenek. E fő cél egyenrangú két másik, a fent már részletesen tárgyalt egyéni célok, és az ez után részletezendő rendszerszintű beavatkozások javaslatcsomagjával.

Fontos kiegészítés, hogy megtartó intézmények alatt nemcsak az oktatási-képzési, hanem a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésében közreműködni tudó, valamennyi társterület intézményeit is értjük.

1. cél: Adekvát képzési kínálat

A végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz vezető egyik tényező, hogy a tanuló számára felkínált vagy általa választott oktatási forma, illetve iskola-, képzési típus nem illeszkedik jövőbeni elképzeléseihez, nem ígér valódi perspektívát. Más esetekben az aluliskolázott fiatal visszatérését az oktatásba-képzésbe saját élethelyzete és a felkínált képzési lehetőség közti ellentmondások lehetetlenítik el. Az alább részletezett főbb eszközök nagyobb eséllyel biztosítják a képzésben maradáást, illetőleg a sikeresebb visszatérést.

1.1. Az elhelyezkedési esélyt biztosító képzési kínálat kialakítása

Intézményi szinten alapvető cél: a valós keresleten alapuló, iskolarendszerű, illetve azon kívüli képzési kínálat megteremtése, rugalmas oktatási kapacitások biztosításával.

Gyakori, hogy a szakképzés megkezdése után derül ki, a szakmaválasztás a tanuló egyéni képességei, ambíciói és a helyi gazdasági lehetőségek függvényében nem volt megfelelő, s emiatt nem ritka a végzettség nélküli iskolaelhagyás a szakképzésben. Az iskoláknak felkészülnök kell lenniük arra, hogy ha ez bekövetkezik, azonnal el tudjanak engedni, illetőleg fogadni tudjanak ilyen fiatalokat, vagyis az iskolán belül és azok között is át tudják vezetni őket a megfelelő szakirányba.

1.2. Az egyén élethelyzetéhez illeszkedő lehetőségek kialakítása a képzési formákban

A már végzettség nélküli iskolaelhagyók újbóli bekapcsolódása a szakképzésbe a felkínált oktatási tartalmak és formák fejlesztésével is elősegíthető. Ennek érdekében olyan rugalmas képzési formák és szervezési megoldások kialakítása a cél, ami tekintettel van:

- az újra szakképzésbe belépő korábbi tanulási tapasztalataira (így például a képzés nem hosszú távú elköteleződést, OKJ-szakma megszerzését, hanem először csak a tanulási kedv felélesztését, az önbizalom-fejlesztést célozza);
- lehetőséget ad kisebb, rövidebb modulokból építkező, elemenként összerakható tanulási út bejárására;
- elismeri a nem formális úton megszerzett tudást;
- munka melletti tanulás esetén tiszteletben tartja a tanuló fiatal számára megélhetést biztosító munkahely támasztotta kötelezettségeket és a munkaidőt;
- lehetővé teszi, ha valami miatt (betegség a családban, alkalmi munkalehetőség stb.) meg kell szakítani a tanulást, akkor az akadály elhárulását követően azonnal folytathassa a képzést.

1.3. Mindenki számára hozzáférhető életpálya-tanácsadási rendszer működtetése

A mindenki számára hozzáférhető életpálya-tanácsadási rendszer támogatja az egyén képességeihez, aspirációihoz képest legmegfelelőbb tanulási út megválasztását, a realisabb pályakép kialakítását. Ezt segítik elő az alábbiak:

- az iskolai átmenetet megelőző két tanévben mindenki számára elérhető, az iskolában szervezett, professzionális pályatanácsadó szakemberrel biztosított személyes konzultációk rendszere;
- az oktatási rendszeren kívül bárki számára könnyen elérhető és hozzáférhető, kiképzett szakemberek által biztosított életpálya-tanácsadás;
- a szakképzésben az esetleges téves szakmaválasztás felismerését követő azonnali újabb pályatanácsadás lehetőségének biztosítása;
- az általános iskola felső tagozatától biztosított, az egyéni erősségeket, illetőleg a különböző, az adott életkorban végezhető munkatevékenységeket és szakmacsoportokat megismertető, szervezett tevékenységek.

2. cél: Felkészült, elkötelezett, cselekvőképes, szakmailag elismert szakemberek

E cél több részterületet foglal magában: a szakember-kapacitás biztosítását, a szükséges tudások megszerzését és azok megújítását, valamint a szakmai fejlődés és a társadalmi presztízs javításának ügyét egyaránt.

2.1. A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséhez szükséges szakemberkínálat biztosítása

A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséhez szükséges a probléma felismerésére és kezelésére felkészült szakemberek mennyiségi és minőségi biztosítása. A cél elérését segítő eszközök:

- a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséhez szükséges szaktudás- és szakember-igény feltérképezése, a szükséges hiányterületek meghatározása (szociálpedagógus, pszichológus, romológus, iskolai szociális munkás, fejlesztő pedagógus, jelnyelvi tolmács, személyes segítő, animátor, mentorpedagógus, ifjúságsegítő);
- új képzések elindítása, a meglévő képzési irányok kapacitásának szükség szerinti növelése, a képzésekbe roma származásúak rekrutálása;
- a végzettség nélküli iskolaelhagyás problematikájának szerepeltetése a pedagógusok és valamennyi társterület alapképzésében: legalább egyéves, a végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz vezető utat és okokat, valamint következményeit bemutató és a megelőzés lehetőségeire fókuszáló gyakorlatközpontú kurzus;
- tankerületenként/járásonként az oktatási és a társterületeken dolgozó szakemberek közös (egymás beavatkozási lehetőségeit is megismertető) felkészítése és rendszeres tapasztalatcseréje, továbbképzése.

2.2. A pedagógusok korszerű, speciális, célirányos továbbképzése

Valamennyi pedagógus alkalmazzon adaptív pedagógiai módszereket, váljon érzékeny a végzettség nélküli iskolaelhagyás problémájára, időben azonosítsa az erre figyelmeztető jeleket, és tudjon megfelelő lépéseket tenni a megelőzés érdekében. Az adaptív pedagógiai gyakorlat az intézményen belül, a vezetésre és a pedagógusok/iskolai dolgozók kritikus tömegére kiterjedő továbbképzések, rendszeres támogató folyamatok biztosításával alakítható a leghatékonyabban. A célhoz vezető eszközök:

- felkészülés a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni korai jelzőrendszer bevezetésére és alkalmazására;

- felkészülés az inklúziós index¹³ bevezetésére és alkalmazására;
- felkészülés az adaptív pedagógiai módszerek, aktív és együttműködésen alapuló tanulásszervezési eljárások alkalmazására;
- az iskolán kívüli partnerekkel való együttműködés gyakorlatának kialakítása.

2.3. *A különböző típusú, második esélyt biztosító programokban dolgozó szakemberek speciális felkészítése*

A második esély típusú iskolák, képzési formák az esetek döntő többségében különösen nehéz háttérrel rendelkező, nagyon sérülékeny fiatalokkal foglalkoznak, akiket a hagyományos oktatási formák, módszerek és tartalmak taszítanak, és akiknek gyakran az életvezetéshez, a társadalomba illeszkedéshez is szükségük van támogatásra. Ugyanígy a szakmai képzés közbeni vagy a munkahelyi viselkedésük is jóval több problémát okozhat, mint a hagyományos oktatási formákban résztvevők esetében. Ezért fontos az ilyen programokban dolgozó valamennyi szakember speciális felkészítése, folyamatos továbbképzése, lehetőleg az adott intézménybe kihelyezve. A cél eléréséhez szükséges eszközök:

- a feladatra felkészítő és a második esély típusú programokban dolgozók szakmai támogatását végző, professzionális hálózat kialakítása;
- az intézménytípusban dolgozók személyes és szakmai profiljának, valamint elvégzendő feladatok ellátására alkalmas személyek kiválasztási protokolljának kialakítása;
- a különböző, már működő Híd- és felzárkóztató programok szakmai tevékenységének és eredményességének folyamatos monitorozása, háromévenkénti értékelése;
- a második esélyt biztosító intézményekben dolgozók felkészítése a működés megkezdése előtt, azt követően pedig szakmai fejlődésük folyamatos támogatása.

2.4. *A szakmai kiégés megelőzését támogató rendszerek kialakítása*

A hátrányos társadalmi-gazdasági státusú, nehéz körülmények közül érkező gyerekekkel, fiatalokkal dolgozó szakemberek számára maguk a hozott nehézségek is nagymértékű pszichés terhet jelentenek. Szükségesek tehát rendszerbe illesztett, munkaidőbe beszámított és hozzá szakembert is rendelő esetmegbeszélések, szupervíziós alkalmak biztosítása az iskolákban és a társintézményekben egyaránt. A cél elérését segítő eszközök:

- a társterületeken működő humán szolgáltató szakmákban az ott érvényes protokoll szerinti rendszeres esetmegbeszélések és szupervíziós alkalmak feltételeinek biztosítása, rendszeres megszervezésük beillesztése a szervezetek működési rendjébe;
- a szegregátumokban működő, a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű diákokat beiskolázó oktatási intézményekben, a szakiskolákban és a második esélyt biztosító intézményekben az esetmegbeszélés, szükség esetén a szupervízió

¹³ Az inklúziós index olyan részletes, az inklúzió lényegi elemeire koncentrálnó iskolai önértékelési szempontsört nyújt, amely az egész iskolaközösség számára segít kialakítani, hogy ők maguk, hogyan tudják fejleszteni iskolájukat, megoldani a befogadással kapcsolatban felmerülő feladatokat, egymást támogatva. (A módszerről lásd: Booth, T. – Ainscow, M. (2009): *Inklúziós index: útmutató az inkluzív iskolák fejlesztéséhez*. Fordította: Csányi Yvonne – Schiffer Csilla

www.eenet.org.uk/resources/docs/Index_Hungarian.pdf (letöltés: 2012. 12. 14.)

módszerének bevezetéséhez nélkülözhetetlen személyi és tárgyi feltételek biztosítása, az ilyen alkalmak rendszeres megtartása;

- a több humán szolgáltató terület segítségét egyaránt igénylő beavatkozások, kompenzáló intézkedések alkalmával a teljes probléma megoldási folyamat idejére rendszeres esetmegbeszélő alkalmak szervezése.

2.5. Eredményeken, teljesítményen alapuló életpálya-modellek az oktatás-képzés és a társterületeken dolgozók esetében is

A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése csak erre motivált szakemberekkel lehetséges. A közreműködő szakemberek érzékenyítésének fontos eszköze a rendszeres értékelés. A kisodródás megelőzése az oktatási/képzési rendszerből elsősorban a pedagógusokon múlik, ők azok, akik napi munkájuk során felfigyelhetnek az első veszélyeztető jelekre. Ezért szükséges az ilyen jellegű tevékenységük figyelemmel kísérése, értékelése, elismerése. A hazai oktatáspolitikai egyik új eszköze a pedagógus életpálya-modell, ami alkalmas lehet a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében kifejtett tevékenységek elismerésére is. Mivel a társterületeken dolgozók számára hasonló életpálya-modellek vagy már működnek, vagy kialakításuk napirenden van, az összehangolt tevékenységet nagyban segíti, ha a megelőzés/visszasegítés érdekében elért eredmények mindenütt egységes elismerést kapnak. A szakemberek motiválását segítő eszközök:

- a pedagógus életpálya-modell bevalásának vizsgálata, továbbfejlesztése során a megkülönböztetett figyelmet igénylő, illetőleg a más okok miatt a rendszerben tartott/rendszerbe visszavezetett diákokkal elért eredmények szempontjának kiemelt súlyú beemelésének lehetőségét is lemezni szükséges;
- az érintett segítő szakmákban már működő életpálya-modellek felülvizsgálata olyan módon, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében tett eredményes tevékenység is elismerést kapjon;
- hasonló motiváló és előrehaladást segítő rendszer kialakítása és szempontok működtetése azon társterületeken dolgozók esetében is, ahol ez még nem kialakított.

3. cél: Intézményi közszolgáltatások és kapacitások

A végzettség nélküli iskolaelhagyás mérséklésének alapja, hogy olyan magas minőségű szakmai szolgáltatások álljanak rendelkezésre, amelyek mindenki számára könnyen elérhetőek, átfogó szemlélettel, minden tankerületben kialakított rendszert alkotva, azonos súllyal biztosítsák a megelőzés, a beavatkozó közbelépés és a kompenzáció lehetőségét. Mivel a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyére elsősorban a nevelési-oktatási és képzőintézmények tudnak felfigyelni, és elsődleges felelősséget is ezen intézmények viselnek, őket kiemelt fontossággal szükséges alkalmassá tenni e feladatuk ellátására.

3.1. Magas minőségű, mindenki számára elérhető szakmai szolgáltatások biztosítása

Ahhoz, hogy a szükséges szakmai szolgáltatások mindenki számára elérhetőek legyenek, ennek rendszerét minden tankerületben/járásban ki kell alakítani. A kialakítás és működtetés eszközei:

- tankerületi szintű, szakmai szolgáltató hálózatok létrehozása (szociálpedagógus, fejlesztőpedagógus, iskolapszichológus, a gyermekvédelem intézményei, nevelési tanácsadó, családsegítő, egészségügy, ifjúságsegítés stb.);
- a társszektorokra és a helyi, területi szintű pedagógiai szakszolgálati ellátásra épülő, egymással összekapcsolódó, a kistélepülésekre kellő gyakorisággal utazó szolgáltató hálózat („outreach network”) kialakítása, ami egyben szűrőtevékenységet is ellát, így a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyének kitett gyermek, család, iskola közötti együttműködés szereplője, esetenként mediátora lehet.

3.2. *Átfogó prevenció-s-intervenció-s-kompenzációs beavatkozásokat tartalmazó szakmai portfólió kialakítása tankerületi szinten*

A prevenció-s és intervenció-s beavatkozások egy része az iskolákon belül valósítható meg: prevencióként az elfogadó, egyéni fejlődést biztosító és a tanulási érdeklődést fenntartó pedagógiai munka; intervencióként a diákok hiányzását, magatartásváltozását, tanulási eredményességét követő jelzőrendszer alapján az iskolán belüli mentorálás vagy tanórán kívüli programok biztosításával; egy szegregátumban működő iskolában pedig sajátos dúsított programok biztosításával. Ugyanakkor a szociális és társadalmi hátrányokból következő prevenció-s intézkedések jóval túlmutatnak az iskola világán, ahogy a családi krízishelyzetekre is az oktatás szereplőin kívüli partnerekkel együtt lehet válaszolni. Az oktatási rendszerből lemorzsolódottak számára szükséges a meglévő támogató hálózatok fejlesztése, illetve megfelelő segítő szolgáltatások kialakítása:

- a prevenció, intervenció, kompenzáció hármában a területspecifikus szükségletek tankerületenkénti feltárása, a szakmai kapacitás létrehozása, a hiányzó szolgáltatások kialakítása a különböző zászlóshajó programok területi összehangolásával (gyermekházak, fiatalok vagy gyerekes egyedülálló szülők szociális lakhatásának támogatása a társadalmi felzárkózási program keretéből, stabil működésű második esélyt nyújtó programok az Ifjúsági Garancia támogatásával stb.);
- a tényleges igényekhez illeszkedő kapacitások szükségletek szerinti fejlesztése (védőnői hálózat, konduktori és korai fejlesztési ellátás, logopédia, részképesség- és tanulási zavarok azonosítása és terápiája/kezelése, hallás- és látásszűrő vizsgálatok, szocializációs hátrányokat kompenzáló programok, ifjúsági klubok, kulturális és más szabadidős szolgáltatások iskolában és azon kívül, krízisellátás és más mentálhigiénés szolgáltatások, egyéb gyermekvédelmi szolgáltatások stb.), hogy mindenki időben kaphassa meg a szükséges fejlesztő támogatást.

3.3. *A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére alkalmas, kezdeményező és felelős iskolák*

A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére alkalmas iskolák – ahogy azt hazai és nemzetközi kutatási eredmények is alátámasztják – olyan intézmények, amelyek komplex tanulási környezetüket is e cél alapján alakítják ki, ugyanakkor nem nélkülözhető a felelős személyek körének kialakítása sem. A cél elérését segítő intézkedések:

- minden iskolában hatáskörrel felruházott, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséért felelős, felkészült személy (intézményi koordinátor, aki a korai jelzőrendszert kezeli, jelzés esetén azonnali intézkedéseket kezdeményez) és köré szerveződő team

(végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséért felelős mentorok csoportja) létrehozása és működtetése;

- minden iskolában az ott jelentkező végzettség nélküli iskolaelhagyás-veszélyeztettség mértékéhez igazított számú, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését segítő mentori munkakör kialakítása. A mentor az, aki közvetlenül támogatja és gondozza a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyének kitett tanulókat, a melléjük állított mentorokat, és együttműködik a külső segítő partnerekkel.

3.4. Második esélyt biztosító képzőhelyek létrehozása, fejlesztése a tankerületekben

Az átfogó, prevenciós-intervenciós-kompenzációs beavatkozásokat tartalmazó szakmai portfólió a legtöbb tankerületben azt igényli, hogy legyen mindenki számára földrajzilag és fizikailag is könnyen hozzáférhető, a megszakított vagy idő előtt abbahagyott tanulás/képzés folytatására lehetőség. Az ehhez szükséges kapacitásfejlesztéseknek előzetes helyzetfelmérésen kell alapulniuk. A második esélyt biztosító képzési formának rugalmasan kell illeszkednie az egyes diákok eltérő tanulási tapasztalataihoz, élethelyzetéhez, pályaelképzeléséhez, tanulási aspirációihoz és egyéb szükségleteihez. Az intézmény - a sikeres Dobbantó Programhoz hasonlóan – bizonyos esetekben intervenciós beavatkozásként segítheti a megtartást az oktatási rendszerben, ahogy a megfelelőbb képzési irány megtalálását is. Figyelembe veendő szempontok, alkalmazandó eszközök:

- a tanuló valós tanulási szükségleteihez igazodó oktatási/képzési tartalmakra épülő tanulási utak felkínálása, például:
 - a tanulási motiváció felkeltését, az önismeret és az önbizalom erősítését segítő programok,
 - a mindennapi életben való eligazodást segítő programok (life skills),
 - a hiányzó alapkompenciákat pótló programok,
 - a munkavállaláshoz szükséges kompetenciákat fejlesztő programok,
 - különböző munkahelyek megismerése és pályorientáció,
 - munkavégzésen alapuló szakmatanulás,
 - a felső középfokú végzettség megszerzéséhez vezető programok;
- a fiatalok életszükségeit is figyelembe vevő támogatási rendszer kialakítása (például utazási költségek, a lakhatás feltételeinek biztosítása, ösztöndíjrendszer, kulturális, sport és szabadidős programok kínálata);
- a különböző tanulási formákat (formális, nem formális, informális), az aktív tanulást és önálló ismeretszerzést támogató, vonzó tanulási környezet kialakítása;
- egyénhez igazított, differenciált tanulási tartalmak és eszközök alkalmazása;
- az intézmény egyéni szükségletekhez igazított rugalmas működtetése a korábban bemutatott elvek alapján (lásd: e fejezet 1.2. pont);
- az intézménytípusban dolgozók szakmai felkészítése és folyamatos támogatása a korábban bemutatott módon (lásd: legtöbb tankerületben 2.3. pont);
- a második esélyt (és egyes fiatalok esetében bizonyos időszakra a szükséges intervenciós lépéseket is) biztosító intézményhálózat fokozatos kialakítása úgy, hogy 4-5 éven belül az

ország minden jelentősebb tanulólétszámot nevelő-oktató és több középfokú iskolát irányító nagyobb tankerületében könnyen elérhető legyen egy-egy ilyen intézmény.

4. cél: Rugalmas, együttműködő tanulószervezet és menedzsment

A befogadó, megtartó intézménnyé válás olyan fejlődési folyamat, amely egy rugalmas, együttműködésre kész tanulószervezeten belül, a menedzsment vezetésével tud kialakulni.

4.1. Hatékony iskolavezetés

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni küzdelem legfontosabb helyszíne az iskola, ezért nélkülözhetetlen az intézményvezetés szerepének és felelősségének megerősítése. Ennek egyaránt érvényesülnie kell a vezetői jog-, felelősség- és hatáskörök, a működés kiszámíthatósága, valamint a tényleges stratégiai tervezés és működés feltételeinek biztosítása során. A cél elérését támogató eszközök:

- a végzettség nélküli iskolaelhagyás problémája iránti érzékenyítő és megoldást segítő, a vezetői felelősséget felébresztő vezetésfejlesztő programok kialakítása, képzések indítása;
- a társaktól való tanulás (peer learning) lehetőségének megteremtése, a hasonló helyzetben lévő, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésében sikeres intézményekben peer coaching szervezése;
- szakmai látogatás humán, segítő partnerszervezetek vezetőinél;
- a végzettség nélküli iskolaelhagyásra figyelmeztető helyi jelzőrendszer lehetőségeinek megismertetése a vezetéssel;
- az intézmény szükségletei szerinti számban és megfelelő felkészültséggel rendelkező, a pedagógiai munkát segítő szakemberek (szociálpedagógus, gyermekvédelmi felelős, fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus, iskolai szociális munkás, ifjúságsegítő, szabadidő-szervező, pedagógiai asszisztens stb.), illetőleg a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését segítő koordinátor és mentor foglalkoztatása.

4.2. Adatokon, tényeken alapuló, szisztematikus intézményfejlesztés

Elérendő, hogy az érintettekkel kapcsolatos cselekvéshez szükséges, megbízható, naprakész, az ágazatközi területeket is lefedő intézményi és helyi adatok alapján rugalmas szervezeti működés alakuljon ki annak érdekében, hogy a szervezet a korai jelzőrendszer figyelmeztető jelei alapján azonnal képes legyen a beavatkozásra, illetve hogy a trendek észlelésekor azokra speciális szakmai felkészüléssel és megfelelő kapacitásfejlesztéssel válaszoljon. Támogató eszközök:

- a végzettség nélküli iskolaelhagyás szempontjából szükséges adatok ágazatközi összekapcsolási vagy megosztási lehetőségének biztosítása helyi szinten, az elengedhetetlen adatvédelmi szabályok tiszteletben tartása mellett;
- a korai jelzőrendszer alapján észlelt veszélyhelyzetekre – amennyiben az iskola egyedül képtelen választ találni – közös megoldási utak kidolgozása;
- a végzettség nélküli iskolaelhagyókat nyilvántartó rendszer segítségével a hatásterülethez tartozó, lemorzsolódott fiatalok felkutatása, személyre szóló alternatívák felkínálása, összhangban az Ifjúsági Garancia kezdeményezéssel;

- a területen jelentkező esetek számosságának, a szükséges beavatkozás típusának rendszeres elemzése, a személyi kapacitások vagy hozzáférési lehetőségek legalább félévenkénti hozzáigazítása a felmerülő igényekhez, összhangban a következő fejezet Rendszerszintű beavatkozások 6. céljával.

4.3. *A partneri együttműködésre nyitott, szolgáltatásközpontú szervezeti működés kialakítása*

Az eredményes működés alapja – mind a nevelési-oktatási intézményekben, mind a társterületek humán segítőszervezeteiben – a nyitott, szolgáltatás- és „ügyfél”-központú szervezeti működés. A nevelési-oktatási intézményekben elérendő cél a szülőkkel való partneri együttműködés kialakítása, de ugyanígy szükséges a társszakmák iránti bizalom növelése, az együttműködések biztos alapra helyezése. A cél elérését segítő beavatkozások:

- a szülők nevelési-oktatási intézmények iránti bizalmát növelő programok;
- a nevelési-oktatási intézmények dolgozói szülőkkel szembeni bizalomfokozását segítő programok, főként a sikeres civil kezdeményezések eredményeire, kapcsolatépítő módszereire támaszkodva;
- az „ügyfelekre”fordítható idő rövidülését okozó tényezők feltárása minden érintett területen,;
- nevelési-oktatási intézmények, humán segítőszervezetek közös szakmai programjai, formális és nem formális eseményei szervezése.

4.4. *A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésének, megakadályozásának szempontját középpontba helyező pedagógiai munkára alkalmas nevelési-oktatási intézmények kialakítása*

A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésének egyik legalkalmasabb módja a diákok tanulási kedvének, kíváncsiságának ébrentartása. Ez leghatékonyabban a személyközpontú pedagógia, az ezt támogató szervezeti kultúra erősítésével érhető el, amit az alábbiak jellemeznek:

- képes a szocializációs és kulturális különbségekre választ adni,
- reagálni tud az egészségügyi és más, a sajátos nevelési igényekből eredő különbségekre;
- saját identitásuk tiszteletben tartása mellett megfelelően tudja kezelni a migráns, a külföldről hazatérő gyerekek tanulási és egyéb beilleszkedési nehézségeit,
- a diákok tanulását segítő, célzott programokat biztosít, iskolai és azon kívüli tanulási alkalmakat, szabadidős programokat szervez.

A személyközpontú pedagógiai kultúra kialakítása időigényes, több párhuzamos folyamat eredményeként születik meg, tekintettel a következőkre:

- Az iskolák komplex tanulási környezetének fokozatos átalakítása, az egyéni igényekhez alkalmazkodó tanulás megszervezése érdekében. A komplex tanulási környezet alkotó elemei: a fizikai környezet, a szervezeti keretek, az egyéni szükségletekhez igazodó tanulási tartalmak és taneszközök, valamint tanulószervezési módszerek és értékelési eljárások.
- Mind a változásban érintett pedagógusoknak, mind a változást irányító intézményvezetésnek saját igényeikhez igazított szakértői, változást segítő mentori vagy coaching támogatásra van szükségük.

- A komplex tanulási környezet támogatott megváltoztatásában elsőbbséget kell élvezniük a hátrányos helyzetű térségek szegregátumaiban működő, illetve a kompetenciamérések során több éven keresztül alulteljesítő intézményeknek.

VI.2.3. A rendszer alkalmassá tétele a fő cél elérésére

1. cél: Az érintettek, érdekeltek bevonásán alapuló szektorközi kooperáció

1.1. *Esélypontok kialakítása*

A hatékony és eredményes működés érdekében az uniós elvárásokat is kifejező, a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkózásával foglalkozó ún. esélypontok kialakítása szükséges. Az esélypontok minősítési eljárás útján, a meglévő, felzárkózást célzó szolgáltatási rendszer fejlesztésével, a gyakorlatban már kipróbált, működő intézmények/programok bázisán jönnek létre. Elsősorban hátrányos helyzetű kistérségekben nyújtanának széles körű szolgáltatást, az esélyteremtésért és a képességkibontakoztatásért, illetve koordinatív szerepet töltenének be az érintett kistérségben. Az innovációs program keretében kialakításra kerül a minősítés szempontrendszere, a működés szabályrendszere, továbbá kiválasztásra és támogatásra kerülnek a kísérleti jelleggel induló esélypontok.

1.2. *Hatékony, együttműködésre alkalmas szektorközi kapcsolatok és kommunikáció*

Rendszer szinten alapvető a végzettség nélküli iskolaelhagyás komplex problémájára reagáló koordinációs háttér megteremtése, ahogyan a beavatkozások keretei, helyi folyamatokba beépülésük feltételei kialakítása is. Ezen belül szükséges a területi szintnek megfelelő egységes tervezési, szakmai-módszertani, koordinációs háttér és nyomon követés kiépítése, a szakemberek biztosítása, a szakmai fejlesztési hálózat létrehozása.

- A köznevelés-fejlesztési stratégiával azonos területi szintnek megfelelő, fejlesztési stratégia szükségességének és célszerű tartalmi elemeinek vizsgálata a meglévő dokumentumok (beleértve a helyi esélyteremtési programokat) összehangolásával.
- Szükség van a fejlesztések végrehajtásáért felelős állami és nem állami szervezetek felkészítésére; ugyanakkor a mindennapi praxis területén – az intézmények szintjét megcélözva – is szükséges az abszorpciós képesség javítása. Megfelelő helyi fejlesztői kapacitások támogatása nélkül, az ágazatok közötti kapcsolatok nem képesek a gyakorlati problémák megoldására, így ezek fejlesztésére is szükség van. Ehhez alapvető a területi és helyi szintű partnerek aktivizálása, a fejlesztésekhez szükséges szervezeti együttműködések kialakítása.
- Az egyes ágazatok közötti együttműködések (terület-, vidék-, gazdaságfejlesztés, foglalkoztatás, oktatás, egészségügy, szociális terület, kultúra stb.), partnerségek, az egyeztető fórumok működtetése részben a probléma komplex jellege és ebből adódóan összehangolt cselekvési stratégiája, akciói miatt; részben az ágazati felelőségek keretében zajló folyamatok közötti szinergiák kiaknázhatósága érdekében fontosak. Az ágazatközi együttműködést támogató fontos cél a területen működő programok végrehajtását segítő, összehangolt folyamatok támogatása, a fejlesztések szakmai monitoringjának biztosítása, visszacsatolások a szakpolitikák felé.

- Az ágazatok közötti kommunikáció keretében törekedni kell az előítéletek csökkentésére, amik a végzettség nélküli iskolaelhagyás mögött álló, összetett társadalmi-gazdasági jelenségek és problémák más-más oldalát érzékelő, eltérő eszközökkel rendelkező, különböző ágazatok között természetesen előfordulnak.

1.3. *A végzettség nélküli iskolaelhagyást (is) kezelő ágazatközi és területfejlesztési, fejlesztési és célprogramok*

Az ágazatközi és területfejlesztési célprogramok konkrét tevékenységekkel és jelentős fiskális eszközökkel képesek befolyásolni a végzettség nélküli iskolaelhagyást érintő szakmai, társadalmi folyamatokat. A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia kiemelten fontos célja, hogy a különböző – uniós, egyéb nemzetközi és hazai – fejlesztési források nyomán készült programok összehangolt módon irányuljanak a megcélzott problémák megoldására. Ezt a szempontot egyaránt figyelembe kell venni az egyes programok tervezése, operacionalizálása, valamint a konkrét pályázatok kidolgozása során.

2. cél: Megfelelő nevelési-oktatási és képzési szerkezet és kínálat

E cél megvalósulását is több rész cél bontja ki, melyekhez számos konkrét intézkedés kapcsolódik. Közös jellemzőjük, hogy jelentős részben létező, működő vagy korábban működött programok hasznosítható tapasztalatára, illetve bevált nemzetközi gyakorlatra építenek.

A kívánt, rendszerszintű hatások elérését olyan konkrét eszközök is szolgálják, melyek valamilyen módon már megjelentek köznevelési rendszerünkben. Az ilyen programokat – amennyiben a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése szempontjából relevánsnak tekinthetőek, és ilyen szempontú kritikai értékelésüket követően kimutatható eredménnyel bírnak –, folytatni és fejleszteni, illetve kiterjeszteni javasolt.

2.1. *A rendszerben integráltan működő második esély típusú programok, az ISCED 3 végzettség megszerzését célzó alternatív tanulási utak*

- A végzettség nélküli iskolaelhagyás kapcsán az egyik legveszélyeztetettebb csoport azon fiataloké, akik nem fejezték be az általános iskolát. A 2011-ben kihirdetett új szakképzési törvény megerősíti a szakiskolákban a társadalmi felzárkózásban vállalt feladatokat és a felzárkózást szolgáló képzési módokat, a tanulási utak sokféleségét, valamint átjárhatóságot biztosít, újraszabályozva az államilag elismert szakképesítések felnőttoktatás keretében történő megszerzését, ugyanakkor a szakképzési rendszerben való implementálása fejlesztéseket igényel.
- Az általános iskolai hiányosságok pótlását célzó, felzárkóztató képzést egységes kerettanterv alapján a nemzeti köznevelésről szóló törvényben rögzített **Híd-programok** biztosítják, amelyhez a szakképzési törvény is igazodik. A Híd-programok keretében akár részszakképesítés is szerzhető, de elsődleges célja, hogy felkészítse a tanulókat a szakképzésbe történő bekapcsolódásra. A Híd-program keretében felzárkóztató évfolyam szervezhető az általános iskolai végzettség megszerzése, a szakiskolai tanulmányok sikerének előmozdítása,

a félbemaradt iskolai tanulmányok folytatása, a szakképzettek körének szélesítése, valamint érettségire történő felkészítés céljából.

- A Foglalkoztatási, Szociális, Egészségügyi és Fogasztóvédelmi Tanács döntött az **Ifjúsági Garancia** (Youth Guarantee) létrehozásáról. Ennek értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy „valamennyi 25 év alatti fiatal a munkahelye elvesztését vagy a formális tanulás befejezését követő négy hónapos időszakon belül színvonalas állásajánlatot kapjon, illetve további oktatásban, tanulószerveződéses gyakorlati vagy gyakornoki képzésben részesüljön”. Az Ifjúsági Garancia részeként az általánosan garantált támogatás mellett célzott, az elhelyezkedést és/vagy a megfelelő képzettség megszerzését segítő támogatásra is szükség van a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű fiatalok elhelyezkedése érdekében. Ebben a foglalkoztatáspolitikai eszköztára mellett az iskolarendszerű oktatás és szakképzés eszközeire is szükség van.

Az Ifjúsági Garancia célcsoportja a fent jelzettnél tágabb: olyan 25 év alatti, nem foglalkoztatottak, akik oktatásban/képzésben sem vesznek részt. Vagyis az a cél, hogy az általános, minden 25 év alatti fiatal számára elérhető támogatást kiegészítve, segítse a hátrányos helyzetű fiatalokat a megfelelő képzettség megszerzésében, a munkába állásban, és ezáltal megelőzze a fiatalkori munkanélküliség hosszú távon ható, az egyént és a társadalmat egyaránt érintő negatív következményeket. Elérendő, hogy a 25 év alatti, munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű fiataloknak a foglalkoztatási szolgálat 4 hónapon belül garantáltan felkínáljon valamilyen konkrét segítséget, támogatást az elhelyezkedéshez, a munkatapasztalat-szerzéshez vagy be- illetve visszalépéshez az oktatásba, szakképzésbe.

2.2. *Az informális és nem formális tanulás lehetőségeinek bővítése, a megszerzett tudás eredményét elismerő validációs rendszer*

Kiemelkedően fontos, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia – az állam által befolyásolható céljai között – biztosítsa a nem iskolarendszerű, nem szisztematikusan szerzett, ugyanakkor értékelhető tudáselemeket. Ez ugyanis hatékonyan járulhat hozzá a különböző tényezők miatt, a formális oktatásból kiesett személyek visszaintegrálásához, a formális képesítés megszerzéséhez. Bővítésre szorul a nem formális és informális tanulás célorientált lehetőségeinek köre, támaszkodva a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális képzések, tanulási formák és programokban rejlő, a gyermekek, tanulók személyiségfejlődését, kreatív képességei kibontakoztatását, hátrányai kompenzálását szolgáló további fejlesztésekre.

- A köznevelést segítő, nem formális és informális tanulási keretek, lehetőségek fejlesztése és megvalósítása, különösen a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében, magában foglalja az iskolai igényekhez, tantervekhez szervesen illeszkedő, a gyermek és ifjúsági célcsoportokra irányuló foglalkozásokat, programsorozatokat az oktatási és kulturális intézmények, civil- és sportszervezetek együttműködésével.
- A validációs rendszer kiépítése szükséges előfeltétele az egyre hangsúlyosabb szerepet kapó nem formális és informális keretek közötti tanulás eredményeinek és a munkatapasztalatok elismerésének. Az eljárás hazai bevezetésének előkészületei a szakképzésben és a felsőoktatásban is megkezdődtek.
- Egy olyan validációs modell és rendszer kidolgozására van szükség, amely szolgálni tudja a leginkább érintett potenciális célcsoportok (alacsony iskolai végzettségű fiatalok és

felnőttek) munkaerő-piaci, társadalmi (re)integrációját. Szükséges a validáció összekapcsolása az életpálya-tanácsadással.

- Fel kell tárni az egyes szektorokban, alágazatokban fellelhető validációs, elismerési gyakorlatot, helyzetet, érdekeltségeket, a szabályozási-intézményi sajátosságokat. Az eredményekre támaszkodva szükséges egy átfogó, országos elismerési modellt kidolgozni, amely alapján kialakítható a hazai oktatási, képzési intézmény- és jogrendszer keretei között működő, az európai normákkal összhangban lévő, strukturált tudáselismerési rendszer.

2.3. *Szegregációmentes, rugalmas továbbhaladást biztosító iskolaszervezet és intézményi kínálat*

E célcsoportba részben az oktatás vertikális és horizontális szerkezetének egyes, különösen érintett tagjai, részben a legkülönbözőbb intézményekkel kapcsolatos azonos elvárások tartoznak.

- A magas színvonalú koragyermekkorai nevelés kiterjesztése
 - A koragyermekkorai ellátórendszer hiányterületeinek feltárása, intézkedési és cselekvési terv kidolgozása. Statisztikai és migrációs mutatókon alapuló férőhelytervezés a koragyermekkorai ellátórendszer kiterjesztésével.
 - A kisgyermekkorai nevelés intézményhálózatának fejlesztése, kapacitásbővítése.
 - Az intézményhálózat működéséhez szükséges tárgyi és személyi feltételek megteremtése.
 - A kisgyermekkorai neveléshez, fejlődéshez szükséges fejlesztési programok, a megvalósításukhoz szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása minden kisgyermeknek.
 - Az azonos mutatókon alapuló, minőségi kisgyermeknevelés intézményi fejlesztési programok egységes, ellenőrzött protokollja és hatásvizsgálata kidolgozása.
- A nyitottságra ösztönző nevelés olyan általános cél, amely nemcsak a szűken vett célcsoport – a végzettség nélküli iskolaelhagyást illetően veszélyeztetettek – szempontjából fontos, hanem az oktatási rendszer egészének érdekében. Ezen belül különösen az alábbiak érdemelnek figyelmet.
 - Az ilyen jellegű nevelést segítő eredményes módszertani megoldások és standardok elterjesztése, elérhetőségének biztosítása.
 - A nyitottságra ösztönző nevelés megvalósításához szükséges tartalmi és módszertani ismeretek beépítése a pedagógusképzésbe.
 - A differenciált szükségletekhez igazodó szakszolgáltatási ellátások fejlesztése, elérhetőségük biztosítása minden érintett gyermek számára (utazó gyógypedagógusi hálózatok fejlesztése, a működő gyakorlatok rendszerbe illesztése stb.).
 - Az egyenlő bánásmód érvényesülését szolgáló oktatás-szervezési gyakorlatok támogatása
 - Az egyenlő bánásmód jegyében a toleranciára való nevelés elterjedését célzó programok és gyakorlatok támogatása, elérhetőségük biztosítása.
 - A demokratikus értékek és állampolgári jogok megismerését célzó programok és gyakorlatok támogatása, elérhetőségük biztosítása. Az egyenlő bánásmód követelményének fokozottabb érvényesítése, az interkulturális kompetenciák fejlesztése.

- A korai szelekció, a gyengén teljesítő, motiválatlan diákok fejlesztésének elmaradása jelentősen hozzájárul a későbbi, különösen a szakiskolai végzettség nélküli iskolaelhagyáshoz .
 - A felső tagozattal szembeni elvárások között hangsúlyosan kell szerepelnie annak, hogy minden diákja fejlesztését eredményesen végezze.
 - A végzettség nélküli iskolaelhagyás monitorozási rendszerének ki kell terjednie arra is, mely általános iskolákból érkezettek körében milyen arányú a végzettség nélküli iskolaelhagyás. Azon intézményeknél, amelyek kiemelten érintettek a későbbi végzettség nélküli iskolaelhagyásban , tanügy-igazgatási beavatkozásokra van szükség, amelyek a kiemelt fejlesztésektől az átszervezésen, összevonáson át a megszüntetésig terjedhetnek.
 - Hosszabb távon célul kell kitűzni az alsó- és középfokú oktatás tartalmi egységességét.
- Az SNI-ellátórendszer speciális funkciót lát el a végzettség nélküli iskolaelhagyás kérdésében is. A probléma csökkentése érdekében szükséges:
 - olyan SNI-ellátórendszer felállítása, amely képes az egyéni igények és sajátosságok felismerésére, és azokhoz többlétszolgáltatások biztosítására;
 - az SNI-gyermekek fejlődését szolgáló eszközök (eljárások, módszerek) fejlesztésének, minőségbiztosításának és hozzáférhetővé tételének támogatása, valamint olyan rendszer kialakítása, amelyben értékelhető és felmérhető a hozzáférés a minőségbiztosított fejlesztő eszközökhöz, módszerekhez;
 - az SNI-tanulók munkaerőpiacra átvezetését szolgáló fejlesztések, programok támogatása, az életpálya-építés, pályatanácsadás és az egyéni átvezetési programok gyakorlati elterjesztése,
 - a különböző szolgáltatórendszerek intézményei közötti szakmai együttműködési protokollok kidolgozása és a civilszervezetekkel való együttműködés támogatása.
- Az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények (EGYMI) együttnevelést támogató szerepének erősítése.
 - A gyógypedagógiai intézmények szakmai minőségének további fejlesztése, amely alapján képesek az integrálható tanulók felkészítésére a többségi iskolákba való átmenet érdekében, illetve a folyamatos támogatás nyújtására az együttnevelésben résztvevők számára.
 - Differenciált szükségletekhez igazodó, speciális tevékenységek fejlesztése (például az utazó gyógypedagógusi hálózatok feltérképezése, a módszertanok egységesítése) annak érdekében, hogy az EGYMI-k támogatni tudják a többségi intézményeket a sajátos nevelési igényű tanulók befogadásában.
 - A közvetlen szülői tájékoztatás támogatása az SNI-ellátórendszerről és a rendelkezésre álló lehetőségekről, valamint a szülőkkel a közvetett módon kapcsolatban lévő szakemberek (védőnő, gyermekorvos, pedagógus) tájékoztatási képessége javítása a segítő személyek hálózatának fejlesztése és felkészítése által.
- A készség- és kompetenciafejlesztési cél a központi tantervi kínálat rugalmasságát, az egyéni fejlődési lehetőségek ösztönzését foglalja magában:
 - a Nat-ban foglalt egyes, a tanulás hatékonyságát növelő kulcskompetenciák elsajátításának támogatása (például a tanulás tanulása, kezdeményezőkéesség és kulturális tudatosság);

- a problémamegoldás, a kritikus gondolkodás, az együttműködés és a vállalkozói szellem fejlesztése;
- a digitális készségek kiteljesítése (új technológiák – mobil, internet, nyílt oktatási anyagok – megjelenítésével);
- az idegen nyelvi készségek, képességek fejlesztése (összhangban az EU anyanyelvi és két idegen nyelvi oktatásra vonatkozó ajánlásával);
- a környezet- és egészségtudatosság fokozása;
- új tanulói teljesítményértékelési módszerek kidolgozása és bevezetése (alapkészségek értékelése a köznevelés minden szintjén).

A támogató intézményeket tekintve célt jelent az új tartalmi szabályozók által meghatározott tanulói készségek és képességek, kulcskompetenciák elsajátítását elősegítő eszközrendszer továbbfejlesztése, működtetése, az új tartalmakhoz kötődő készségfejlesztő programok, eszközök kidolgozása.

Külön meg kell említeni a **szakképzés minőségének emelését**. Ez esélyteremtő, alapkompenciákat erősítő és ösztöndíjprogramokat feltételez a szakképzés sikeres befejezése érdekében, szükségessé téve a szakiskolák kulcskompetencia-fejlesztő kapacitásának erősítését. Át kell gondolni ennek strukturális, időkeretet érintő és egyéb feltételeit.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás arányának csökkentésében a szakképzésnek kulcsszerepe lesz a következő években. Alapvető, hogy a szakiskolába beiratkozottak minél nagyobb arányban eljussanak a sikeres szakmai vizsgáig, a lemorzsolódók számára pedig fontos, hogy legyenek eredményes reintegrációs programok. A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését szolgálhatják a hátrányos helyzetű szakiskolásokat célzó programok (építve az Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program és az Útravaló Ösztöndíjprogram út a szakmához alprogramjának tapasztalataira és értékelésére), vagy a rész-szakképesítés megszerzését célzó programok, amennyiben ezek a kulcskompetenciák fejlesztésére is kiterjednek, és így hozzájárulnak az egyének rugalmas, egész életen át tartó tanulásához, későbbi szakmaszerzéséhez.

2.4. *Az átjárhatóságot biztosító eszközök*

Az oktatási szintek és formák, valamint az oktatás és a munka világa közötti kommunikációt és átjárhatóságot biztosító **képesítési keretrendszer** fejlesztése és működésbe helyezése, illetve összekapcsolása a validációs és pályatanácsadási rendszerrel, elősegíti a mozgást az oktatási rendszerben, az együttműködést az oktatás és a munkaerőpiac között, valamint képes a fejlesztések összefogására, egységes keretbe foglalására.

Törekedni kell arra, hogy a képesítések ténylegesen tanulási eredményeken alapuljanak, ez a szemlélet megtermékenyítőleg hassa át az oktatás és képzés minden formáját és szintjét, támogassa az oktatás és képzés tartalmi fejlesztéseit, mérési és értékelési rendszerét. Ennek érdekében az oktatás és képzés rendszerében maximalizálni szükséges a keretrendszerben létező potenciális előnyöket (például tanulási eredmények alapján tartalmak közvetítése a tantervek felé, illetve az értékelési standardok meghatározásához).

- Az egyéni tanulási utak kidolgozásának, megtervezésének alappillérei közé tartozik, hogy a tanulók, diákok, felnőttek részére megbízható és állandó információs és tanácsadói rendszer álljon rendelkezésre, ami segíti a tanulási út, a **tanulási és foglalkozási pálya tervezését**.

- A pályorientáció, a pályát befolyásoló döntések szempontjából is egyre fontosabbak az általános műveltség és a kulcskompetenciák, a tanult ismeretek felhasználhatósági területeinek, illetve a munka világának megismerése, a tanulás tanulása, a kreativitás, az ítéletalkotás, döntőképesség, önismeret, önmenedzselés, pályakorrekció, kommunikáció képességének kifejlesztése. A köznevelés területén szükséges a fenti képességek fejlesztése és összehangolása a Nemzeti alaptanterv (NAT) műveltségterületeivel, továbbá a munkaerő-piaci ismeretek és álláskeresési technikák, döntéshozatali képesség fejlesztése.
- Emellett elkerülhetetlen a pályorientációs információs rendszer továbbfejlesztése, bővítése és egységesítése olyan módon, hogy minden tanuló számára biztosítsa a hozzáférhetőséget, az iskolarendszerben folyó pályorientációs tevékenység összehangolását a munkaerő-piaci tanácsadással.
- Szükséges egy **országos hatáskörű, területi bázisú, hálózatban működő pálya-tanácsadói rendszer** működtetése, megerősítése, mindenekelőtt a pályatanácsadó szakma fejlesztésén, megerősítésén keresztül. E rendszer segítségével az egyén megalapozottabb döntéseket hozhat egyfelől arról, hogy adott pillanatban, illetve a jövőben milyen végzettséggel, milyen szakmában van esélye sikeres munkavállalásra, másfelől arról, hogy távolabbi céljait milyen tanulási stratégiával érheti el.
 - A tanácsadói hálózatnak fontos szerepe van az érintettek tájékoztatásában, a rendszeres kapcsolattartásban, adott esetben a szülők továbbtanulási és munkavállalási, mobilitási stratégiájának kialakításában. Így a tanácsadói rendszer nemcsak a fiatalokat, hanem az idősebb korosztályt is képes motiválni a továbbtanulásra, a munkaerőpiacon való aktív jelenlét elősegítése érdekében.
 - **A szakképzés területén** döntés született egy **országos pályakövető rendszer** kifejlesztéséről, melynek célja, hogy információt szolgáltatson az oktatás- és szakképzés-irányításnak, a képzéstervezőknek, a képzőintézményeknek, a pályorientációs szolgáltatóknak és minden érintett egyénnek. A pályakövető rendszernek alkalmasnak kell lenni arra is, hogy az intézmény sikerességét a munkaerő-piaci beválás tükrében objektíven lehessen értékelni.

3. cél: Többszintű, többszereplős koordinált ágazati felelősség

A koordinált ágazati felelősség két szinten értelmezhető. Központi szinten az oktatásért felelős minisztériumon belüli, tárcaközi koordinációs testület létrehozása és működtetése látszik célszerűnek. E testület feladata lehet az elfogadott stratégia alapján éves munkaterv készítése, a megvalósítás monitorozása. Tankerületi szinten pedig nélkülözhetetlen a szakmai szolgáltató hálózatok (szociálpedagógus, fejlesztőpedagógus, iskolapszichológus, gyermekvédelem, nevelési tanácsadó, családsegítő, egészségügy stb.), a társszektorokra és helyi és területi szintű szakszolgálati ellátásra épülő, egymással összekapcsolódó hálózat (outreach network) létrehozása. Ez szűrő tevékenységet is ellát, így a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyének kitett gyermek, család, iskola közötti együttműködés szereplője, esetenként mediátora, segítője lehet.

3.1. Megosztott, de elszámoltatható felelősségek rendszere az állami és az önkormányzati, illetve a különböző ágazatok területi, helyi szintjei, valamint a szakmai szervezetek között a közös cselekvést igénylő területeken

A prevenció-intervenció-kompenzáció hármásában minden tankerületben elengedhetetlen a területspecifikus szükségletek ismerete, a szakmai kapacitásprofil létrehozása, a hiányzó

szolgáltatások kialakítása (például minden tankerületben stabil működésű, a kompenzációt biztosító intézmény vagy hálózat létrehozása, a családjukból vagy éppen a büntetés-végrehajtásból kikerült fiatalok lakhatásának, mentorálásának biztosítása). A tényleges igényekhez illeszkedő kapacitások igény szerinti fejlesztése (védőnői hálózat, konduktori és korai fejlesztési ellátás, logopédia, hallás- és látásszűrő vizsgálatok, szocializációs hátrányokat kompenzáló programok, ifjúsági klubok, kulturális és más szabadidős szolgáltatások iskolában és azon kívül, krízisellátás stb.) azért szükséges, hogy mindenki időben kaphassa meg a fejlesztő támogatást.

Különös hangsúlyt kell helyezni az intézményközi és helyi tanulási partnerségek erősítésére és támogatására. Ezt teszik lehetővé az alábbiak:

- az intézményi jó gyakorlatok átadása,
- szakmai támogatás,
- peer learning,
- a szülők bevonása,
- a helyi iskolafenntartó bevonása,
- a tankerület bevonása,
- a szakszolgálat, szakmai szolgáltatás bevonása,
- a társszektorok,
- a pedagógusok bevonása.

3.2. *Felelős és hatékony társadalmi partnerség*

A végzettség nélküli iskolaelhagyók arányának csökkentése a tanügyigazgatás, illetve a tárca keretein kívüli partnerek bevonása nélkül nem lehetséges. Kiemelt szerepe lehet a civil szervezeteknek, az egyházaknak, az egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi intézményrendszernek, a foglalkoztatási szolgálat helyi kirendeltségeinek, valamint a települési és nemzetiségi önkormányzatoknak. Első lépésben a stratégia megismertetése és elfogadtatása szükséges, második lépésben pedig a stratégia végrehajtását szolgáló éves munkatervet tankerületi szintű megvalósításához csatlakozhatnak a helyi partnerek.

3.3. *Eredményes és hatékony országos, illetve helyi igényeket is figyelembe vevő területi felelősségi rendszer (létrehozás és működtetés)*

A megosztott, de elszámoltatható felelősségek rendszerét szükséges megerősíteni az állami és az önkormányzati, illetve a különböző ágazatok területi, helyi szintjein, valamint a szakmai szervezetek között a közös cselekvést igénylő területeken. A meglévő irányítási struktúrába illeszkedő, de – a problémakör jellege miatt – a szubszidiaritást, a helyi igényeket is figyelembe vevő döntéshozatali és felelősségvisselélési rendszerre van szükség a végzettség nélküli iskolaelhagyás területén (is).

Az eredményes és hatékony országos és dekoncentrált területi felelősségi rendszer létrehozása és működtetése érdekében szükséges a központi és területi szintű együttműködés megerősítése (önkormányzat, KLIK, tankerületek), megyei kormányhivatalok, kamara, NMH (munkaügyi) területi egységei, Türr István Képző és Kutató Intézet, az egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi intézmények.

4. cél: Rugalmas, fenntartható, differenciált finanszírozási rendszer

A hosszú távú hatásokat figyelembe vevő, **hatékony felhasználásra ösztönző**, a probléma komplexitását és divergens előfordulását figyelembe vevő rugalmas – és szükség esetén

differenciált – **állami finanszírozás** szükséges a stratégia (és az ahhoz kapcsolódó intézkedési tervek) végrehajtásához, a célok megvalósulásához.

Időszaki – állami és más ágazati, illetve EU-s fejlesztési – célforrások, valamint kiegészítő pénzügyi eszközök igénybe vételére a probléma kulcstényezőinek gyors, továbbá egyes részproblémák eseti megoldása vonatkozásában is lehetőséget kell teremteni.

5. cél: Célzott, rugalmas szabályozás

A komplex ágazatközi együttműködés és az integrált, összehangolt ágazati szabályozási rendszer igényeit egyaránt kielégítő visszacsatolási rendszer létrehozása és működtetése, időszakos felülvizsgálata elengedhetetlen a cél eléréséhez, beleértve az érintettek és a partnerek oldaláról érkező nem tervezett visszacsatolásokat is. A problémának, valamint a szabályozási rendszer komplexitásából adódóan a hatásvizsgálatoknak nemcsak a jogi eszközök működésére, hanem ezek és a valóság, valamint a közvetett szabályozók és ösztönzők hatásának vizsgálatára is ki kell térnie. Ezért időszakosan interdiszciplináris kutatásokat kell végeztetni több ágazat szakembereinek bevonásával.

5.1. Előzetes (ex ante) és utólagos (ex post) hatásvizsgálatok és visszacsatolási mechanizmusok, alkalmazható, betartható, a következményekkel számoló jogi szabályozás

A kormányzati stratégiai irányításról szóló kormányhatározattal és a Magyar Programmal összefüggésben célszerű

- problémaszpecifikus hatásvizsgálati módszertan készítése,
- ex-ante és ex-post értékelési kritériumok meghatározása,
- a hatásvizsgálatokhoz kapcsolódó mutatórendszer kidolgozása.

5.2. Megfelelő közvetett szabályozók és ösztönzők

Szükség van a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésében potenciális szerepet játszó, differenciált és divergens, de a közvetlen vagy közvetett befolyásoló szereplők mindegyikét (család, iskola, egészségügyi és szociális szféra, szakképzés ágazati partnerei stb.) megcélzó szakpolitikai eszközök rendelkezésre állására, összehangolt alkalmazására.

6. cél: Elemzésre és beavatkozásra alkalmas jelző és nyomon követő információs rendszer létrehozása

A végzettség nélküli iskolaelhagyás gyakorlatában mind a megelőzéshez, mind az intervencióhoz, mind pedig a kompenzációhoz szükséges fejlesztések szempontjából naprakész, megbízható, érvényes adatokra és információkra van szükség minden érintett ágazatban. Az intézkedés az e körben meglévő adatok összegyűjtését, elemzését, a kapcsolódó ágazatok igényeit, ezek összehangolását, valamint az e területen szükséges fejlesztéseket jelenti. Emellett fontos a közvetlen és közvetett ösztönzők elérése annak érdekében, hogy a helyi-intézményi szereplők ne csak szűk szakmai területük szempontjából ismerjék és elemezzék az adatokat, hanem a végzettség nélküli iskolaelhagyás összefüggésében, széles kontextusban is. Ez a meglévő, illetve e javaslatokban megjelenő szakmai támogatások és továbbképzések keretében megvalósítható. Minthogy a beavatkozás és a kompenzáció nemcsak rendszer-, hanem egyéni szinten is értelmezhető, így a lemorzsolódottak nyomon követésére – az azonnali, külföldi példák alapján, egy héten belüli beavatkozás érdekében – egyéni szintű adatbázis létrehozása is szükséges.

6.1. Az érintettekkel kapcsolatos cselekvéshez szükséges, megbízható, naprakész, az ágazatközi területeket is lefedő intézményi és helyi adatok

Az eredményes kormányzati cselekvés elemzésre és oktatáspolitikai döntéshozatalra alkalmas, a nemzetközi és a hazai oktatásstatisztikai rendszerbe illeszkedő adatokat, valamint rendszeres kutatási eredményeket, információkat igényel. Ez utóbbi a statisztikai adatgyűjtést kiegészítő, a kulcsterületeken és probléma esetén, továbbá a probléma mélyebb megértését, összefüggéseit, oksági kapcsolatait feltárni képes, mélyfúrás jellegű eseti adatgyűjtésen alapuló, megbízható és érvényes empirikus adatokat foglal magában (fontos az országos és területi, illetve az egyes szegregátumokra stb. jellemző specifikus tényezők, illetve a nemzetközi összehasonlítás, a közös elemzés szempontjait egyaránt érvényesíteni). Szükség van ilyen vizsgálatok rendszeres megrendelésére, elvégzésére és eredményeik elemzésére, azok szélesebb társadalmi megvitatását is beleértve.

6.2. Elemzésre és oktatáspolitikai döntéshozatalra alkalmas, megbízható és érvényes adatokat tartalmazó nemzeti és területi adatbázisok

E cél megvalósítása elsősorban az ágazatok statisztikai és információs rendszerei – a szükséges kapcsolódások megjeleníthetőségét lehetővé tevő – továbbfejlesztését, illetve az e téren hiányokat jelző, további, új fejlesztéseket igényel. A beavatkozásoknak összhangban kell állniuk a kormányzati informatikai fejlesztésekkel. E célt illetően két irányban van szükség beavatkozásokra: (1) elemzésre és az oktatáspolitikai döntéshozatal támogatására alkalmas, a nemzetközi összehasonlítást is lehetővé tevő országos szintű statisztikai és információs rendszer, a nagy adatbázisok, valamint a végzettség nélküli iskolaelhagyás alakulását feltáró empirikus adatok (kutatások) fejlesztésére; (2) olyan helyi információforrásokra és egyéni adatokat tartalmazó adatbázisokra, amelyek a gyakorlatban szükséges lépéseket, az egyéni szintű beavatkozásokat segítik elő.

A fejlesztések során kiemelt hangsúlyt kell kapnia az adat-megbízhatóság jelentős növelésének, a meglévő információforrások összekapcsolási lehetőségei javításának oly módon, hogy ugyanazon adatok minél nagyobb köre egyidejűleg szolgálhasson ki különböző ágazati igényeket.

VII. A STRATÉGIA BEAVATKOZÁSI TERÜLETEI ÉS ESZKÖZRENDSZERE

VII.1. Megközelítés

A módszertani fejezetben bemutatott szisztematikus megközelítést alkalmazva, a helyzet-elemzéshez és a célrendszerhez hasonlóan, az eszközrendszert is a beavatkozási fókuszterületek szerint mutatjuk be. Ezzel kapcsolatban alapvető elvárás, hogy a helyzetelemzésben és a SWOT-analízisben bemutatott jelenlegi helyzet, illetve a vízió és jövőkép fejezetben megfogalmazott kívánatos jövőbeli állapot eltérései alapján kialakított célrendszer minden elemének megvalósulását támogassa, másrészt ne tartalmazzon olyan elemeket, amelyek egyetlen cél megvalósulásához sem járulnak hozzá. E kettős elvárás teljesülésének ellenőrzésére szolgál a cél- és eszközrendszer összefüggéseit bemutató cél/eszköz mátrix.

A fő stratégiai irányokat egyrészt a stratégia megvalósíthatóságát lehetővé tevő alapvető feltételek, másrészt a beavatkozás fő típusai jelölik ki. Ezek alapján a javasolt beavatkozások az alábbi öt prioritásterület alá sorolhatóak:

1. hosszú távú stratégiai működés és a szektorközi kooperáció működtetése, az ágazati irányítás továbbfejlesztése;
2. adatgyűjtés, jelzőrendszer felállítása és a folyamatok monitorozása;
3. a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését szolgáló intézkedések;
4. közbelépő beavatkozások;
5. korrekciós és kompenzációs beavatkozások.

VII.2.1. Hosszú távú stratégiai működés és a szektorközi kooperáció megalapozása, működtetése, az ágazati stratégiai irányítás fejlesztése

Az első prioritás két beavatkozási területre irányul: (1) hosszú távú stratégiai működés és szektorközi kooperáció, (2) az ágazati stratégiai irányítás fejlesztése.

VII.2.1.1. Hosszú távú stratégiai működés és szektorközi kooperáció

A végzettség nélküli iskolaelhagyás közvetlenül érintett korcsoportjára, a felső tagozatos és középfokon tanulóakra irányuló beavatkozások elsősorban egy rövid és egy középtávú stratégia alapját jelölhetik ki. A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése hosszabb távú gondolkodást, a beavatkozások hatásának folyamatos kontrollját, az eredmények alapján szükséges korrekcióját, valamint a hosszú távú működés feltételeinek biztosítását feltételezi. A rövid és középtávú hatást elérő intézkedéseken túl olyanokra is szükség van, amelyek figyelembe veszik a már a születéskor fennálló vagy a kisgyerek-, kisiskoláskortól fellépő veszélyeztető tényezőket, és hosszú távra előre tekintve előzik meg az idő előtti iskolai kimaradást.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás okaira vonatkozó kutatások alapján feltárt tényezők közül mind a társadalmi (háttér), mind a rendszerszintű, mind az egyéni tényezők egy része olyan, amelyeknek hatása nem kezelhető pusztán nevelési-oktatási eszközökkel. Ezért az átfogó stratégia a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében valamennyi érintett szektor szoros és összehangolt együttműködésére épít. A szükséges intézkedések a következők:

- Az érintett társterületek bevonásával, megfelelő hatáskörrel felruházott koordinációs testület létrehozása: a testület tagjainak feladata a saját területük alá tartozó stratégiák áttekintésével/kiegészítésével a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében meghozandó rövid, közép- és hosszú távú stratégiai célok megjelölése, az eléréshez szükséges intézkedések, határidők, sikerkritériumok és felelősök megjelölése. Az intézkedés magában foglalja a szektorközi együttműködéshez szükséges megyei/területi/járási tükörszervezetek és a működésükhöz kellő feltételek kialakítását, beleértve a tevékenység- és hatáskörök biztosítását is.

A stratégia megvalósulásának, a hatékonyság biztosításának egyik kulcsa az intézkedések hosszú távon stabil finanszírozása, és az intézkedések hatásainak átfogó monitorozása.

A végzettség nélküli iskolaelhagyással veszélyeztetett gyermekek segítése érdekében szükséges egy minden területet lefedő (köznevelési, szociális, gyermekvédelmi, egészségügyi, foglalkoztatási, belügyi), jól meghatározott szerepekkel bíró, hatékonyan együttműködő szolgáltató létrehozása, amely révén minden gyermek, tanuló, életpályája bármely fázisában (legalább 25 éves korig) megkaphatja a számára szükséges, egyénre szabott támogatást. Ajánlott egy hatáskörrel is

felruházott, a szektorközi tervezést és együttműködést járási/tankerületi szinten biztosító testület létrehozása.

VII.2.1.2. Az ágazati stratégiai irányítás továbbfejlesztése

Az oktatási ágazat stratégiai irányításának továbbfejlesztése igényli a központi és a területi koordináció erősítését annak érdekében, hogy az intézményi ellátás minősége, eredményessége, méltányossága tovább javuljon, valamint, hogy a fejlesztési források minél célzottabban jussanak el közvetlenül az intézményekhez. Ennek érdekében szükséges a köznevelési és releváns társadalmi folyamatokat leíró mutatórendszer fejlesztése, a stratégiai beavatkozásokat biztosító programok nyomon követési rendszerének kialakítása, működtetése, a teljesítményértékelési rendszerek fejlesztése az oktatás minden szintjére vonatkozóan, egy olyan hatékony minőségirányítási rendszer, amely különös figyelmet szentel a tanulói előrehaladásnak, és az iskolai kudarcok kezelésének, illetve a jogszabályi változások hatáselemzésének és a korrekciók visszacsatolásának.

A pedagógiai szakszolgálatok és pedagógiai szakmai szolgáltatások kapacitásbővítésének, minősítési és ellenőrzési rendszerük, valamint a jelenleg kialakítás alatt álló tanfelügyeleti rendszer ki és továbbfejlesztésének és bevezetésének kiemelt jelentősége van a célok elérése érdekében. Az országos tanulói teljesítménymérési rendszerek továbbfejlesztésének, a teljesítményértékelési standardok kidolgozásának és bevezetésének, az innovatív bázisiskolák és referenciainstítúciók rendszertámogató szerepe megerősítésének, fejlesztésének és működtetésének kiemelt szerepe van az intézményi tanulás rendszer- és területi szintű támogatásában, a működő gyakorlatok elterjesztésében, adaptálásuk elősegítésében.

A központi köznevelés-szakmai irányítás, együttműködés, a partnerség fejlesztése és a területi koordináció megerősítése szükséges az intézmények hatékony szakmai támogatása és az intézményekre szabott szakmai-támogató és fejlesztési beavatkozások célzott hozzáférése érdekében. A javasolt intézkedések:

- a végzettség nélküli iskolaelhagyás átfogó stratégiájáért felelős koordináció feltételeinek kialakítása (felelős csoport, hatáskörök, ágazatközi koordináció);
- a köznevelési területet érintő hosszú távú stratégia kialakítása, ebben a rövid és középtávú célok megjelölése;
- a köznevelési területet érintő stratégia megvalósulásához szükséges operatív feltételek kialakítása és biztosítása (felelős személy/ek, intézkedések, határidők, benchmarkok, monitorozás);
- a köznevelési törvény által elindított változások hatásának folyamatos monitorozása a végzettség nélküli iskolaelhagyás szempontjából. Ebben különösen fontos:
 - az alsó tagozatos osztályozás és értékelés,
 - az igazolatlan hiányzásokat követő intézkedések és szankciók,
 - a tankötelezettségi korhatár leszállítása,
 - a kötelező óvodáztatási korhatár leszállítása,
 - az új Nemzeti Alaptanterv,
 - a pedagógusok iskolában töltött idejének változásai,
 - a fenntartó-változtatás hatása,
 - a nevelési tanácsadás és a pedagógiai szakszolgálati ellátás átalakítása,

- az iskolákban finanszírozott, a pedagógiai munkát segítő személyek körének változása – kiemelendő az iskolapszichológusok munkába állása 2013. szeptember 1-től kezdve - és az iskolai gyermek- és ifjúságvédelem erősítése,
- az egész napos pedagógiai kínálat kötelező bevezetése,
- egész napos iskola,
- az új szakiskolai képzési struktúra és a 14 éves korra leszállított szakmaválasztás,
- a korábbi HH és HHH kategóriából kikerült tanulók egyéni sorsának az alakulása,
- a Híd I- és Híd II- programok,
- a TÁMOP 3.1.1 és TÁMOP 3.1.5 fejlesztéseinek hatásvizsgálata,
- a pedagógusok előmeneteli rendszerének hatásvizsgálata,
- a tanoda típusú programok hatásvizsgálata.

A hatásvizsgálatok eredményei alapján a szabályozási környezet és a mellérendelt feltételrendszer esetleges módosításai szükségesek lehetnek.

Fontos, a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzéséhez sikeresen hozzájáruló, korábbi hazai programok sikertényezőinek és átmenetiségének, továbbviteli lehetőségének elemzése.

VII.2.2. Adatgyűjtés és a folyamatok monitorozása

Az adatgyűjtés és a folyamatok monitorozása prioritás keretében a stratégia azt a problémát kívánja kezelni, amely abból fakad, hogy a magyar köznevelésben az elmúlt 20 évben nem alakult ki sem olyan rendszer, amelyből biztosan megmondható lenne a végzettség nélküli iskolaelhagyók konkrét száma és aránya, sem olyan, amely azokra a helyzetekre hívná fel a figyelmet, amelyek az egyes diákok esetében a végzettség nélküli iskolaelhagyás elkerülése érdekében segíthetnének a konkrét beavatkozó lépések megtételében. Ennek eredményeképpen a végzettség nélküli iskolaelhagyók arányáról csak a munkaerő-felmérés mintáján keresztül lehet következtetéseket levonni, a figyelmeztető jelzéseket pedig egyelőre nem lehetséges tényleges figyelemfelhívó jelzéseként kezelni. Egyik esetben sem új információs rendszerek kialakítására van szükség, hanem a létező adatgyűjtések és adatbázisok kiegészítésére, bizonyos információk összekapcsolására, megfelelő adatvédelem melletti felhasználására. Ugyanakkor az adatgyűjtések önmagukban nem elegendők, csak a hozzájuk kapcsolódó intézkedésekkel válnak hasznossá.

A prioritás két beavatkozási területet foglal magában: (1) adatgyűjtés, (2) a folyamatok monitorozása. A szükséges intézkedések:

- A tanköteles iskolaelhagyókról korrekt, naprakész, folyamatosan frissített adatbázis létrehozása a KIR bázisán. Ebben a tanuló-nyilvántartószám szerint figyelemmel kell kísérni, hogy az iskolából távozók valóban beiratkoznak-e egy újabb iskolába. Ha nem (és nem külföldre távoznak), ki kell alakítani a megfelelő eljárásrendet az öt munkanapon belül megtörténő beavatkozásokhoz.
 - A tanköteles koron túli, középszintű végzettség nélkül a rendszerből távozók adatai kezelésére, további útjuk követésére az Ifjúsági Garancia (IG) programmal közösen (is) használható adatbázis létrehozása. Elvezetésük rendszerének kialakítása az IG és/vagy a felnőttképzéssel közösen létrehozott képzési programokhoz, legalább havonkénti adatáttekintéssel.
 - Területi/járási, szektorközi felelős együttműködő rendszer kialakítása és működtetése a képzésbe való visszavezetés érdekében.

- Empirikus kutatások, célzott vizsgálatok az információhiányos területeken, illetve a különösen égető problémák esetén mélyfúrás-jelleggel.
- A végzettség nélküli iskolaelhagyás miatt veszélyeztetett tanulók, és az őket nagyobb arányban befogadó intézmények speciális követési rendjének kialakítása a KIR adatbázisán.
- A veszélyeztető tényezők szempontjainak meghatározása kutatási eredmények alapján, tanulói szinten (valószínűsíthető: alacsony kompetenciamérési eredmények, bukás, évisméltés, sok vagy igazolatlan hiányzás, romló vagy következetesen gyenge eredmények tantárgyanként, szorgalomból, magatartásból, magántanulóvá nyilvánítás, az esetleges fennálló eltérések BTM- és SNI-szempontból). Emellett tekintettel kell lenni az adatvédelmi szempontból érzékenyen kezelendő mutatók felhasználhatóságára (így az egészségi állapotra vonatkozó jelzésekre, a tanuló veszélyeztetettségére, a szülők foglalkoztatási, illetve a család szociális helyzetére, a családstruktúrára, a szülők iskolai végzettségére stb.), amelyek szintén erősíthetik az iskolai végzettség nélküli iskolaelhagyás esélyét.
- A KIR olyan irányú továbbfejlesztése, amely a végzettség nélküli iskolaelhagyás szempontjából releváns adatok alapján az iskolában havonta, diákonként előre jelzi, ha probléma, veszélyeztetettség merült fel, a megfelelő döntési szintre (jelenleg a tankerületbe) pedig intézményenként és a tanulók számának megadásával továbbítja, hogy hány diákra szükséges többletbeavatkozó intézkedésekhez forrást, feltételrendszert biztosítani.
- A veszélyeztető tényezők szempontjainak meghatározása intézményi szinten, kutatási eredmények alapján (lásd az országos kompetenciaméréseken alulteljesítő, szegregátumban működő intézmények).
- Olyan intézkedések kidolgozása, amelyek segítik az általános iskolai országos kompetenciaméréseken tartósan alulteljesítő intézményekben az iskolafejlesztést, illetőleg komplex, deszegregációt szolgáló intézkedést is magában foglaló támogatást adnak az érintett iskoláknak.

VII.2.3. A prevenciót támogató és a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését szolgáló intézkedések

A harmadik prioritás a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésével kapcsolatos területekre terjed ki. A megelőzés szempontjából különös figyelmet érdemes fordítani a jó minőségű kisgyermekkorai nevelésre; a minden életkorban és iskolatípusban releváns és érdeklődést felkeltő tanulási tartalmakra; a rugalmas, átjárható tanulási utakra; a kisebbségi tanulók, a bevándorlók és a külföldről hazatérők integrációjára; az iskolai átmenetekre; a szakiskolai képzés minőségére; a pedagógusok alap- és továbbképzésére; az intézményi szintű fejlesztésekre és a pályatanácsadásra.

A prioritás az alábbi négy beavatkozási területre vonatkozó intézkedéssel szolgálja a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzésére irányuló politikák sikerességét:

1. minőségi koragyermekkorai nevelés kiterjesztése és hozzáférhetővé tétele;
2. egyéni differenciálást támogató, a tanulási tartalmak, eszközök és a tanulásszervezési módszerek fejlesztése, támogatása és alkalmazása;
3. a rugalmas, átjárható tanulási utak biztosítása, különösen a középfokú képzés, ezen belül az új szakiskolai képzés hatásainak értékelése és szükség szerinti felülvizsgálata;
4. tanító- és tanárképzés és pedagógusok folyamatos szakmai fejlesztése.

2.3.1. A minőségi, koragyermekkorai nevelés kiterjesztése és hozzáférhetővé tétele

- Megfelelő számú óvodai férőhely biztosítása – kiemelt figyelemmel a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek óvodai ellátáshoz történő hozzáférése –, maximum 20 fős csoportokkal, jól felszerelt, korszerű és kellő mozgási lehetőséget biztosító csoportszobákkal.
- Jól felkészült óvónők, megfelelő számú dajka és az óvodai pedagógiai munkát segítő, mindenütt a szükségletek függvényében, helyben hozzáférhető szakmai szolgáltatás biztosítása.
- A hátrányos helyzetű térségekben, illetve szegregátumokban igazoltan eredményes speciális kiegészítő programok működtetése.

2.3.2. Az egyéni differenciálást támogató tanulási tartalmak, eszközök és tanulószervezési módszerek fejlesztése, támogatása és alkalmazása

- A tanulási tartalmak, eszközök és a tanulószervezési módszerek vonzóvá tétele minden életkorban, a tanulási érdeklődés folyamatos ébrentartása a szankcionáló-büntető szemlélettel szemben, a sikerekhez juttató pedagógiai gyakorlat felerősítése. A tanulási tartalmak felülvizsgálata ezen szempontokból.
- A pedagógiai kultúra iskolafejlesztésen alapuló megújítása, az intézményen belül szervezett, az iskolákra épülő, a pedagógiai szemléletváltást és gyakorlatot, korszerű módszertani eszközrendszer alkalmazását támogató, több évre elnyúló, gyakorlatközpontú, a pedagógusok kezébe valódi eszközt adó továbbképzések formájában. Ilyen fejlesztésekre kiemelten szükséges sort keríteni a szakiskolákban, mint a végzettség nélküli iskolaelhagyásban leginkább érintett intézményekben.
- A sérülékeny társadalmi csoportok – hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, köztük roma és sajátos nevelési igényű tanulók – minőségi oktatáshoz való hozzáférése javítása, az oktatási egyenlőtlenségek megelőzése, megakadályozása.
- Iskolai szintű innovációk támogatása. Az innovációkhoz az erre vállalkozó iskolákban segítő munkatársak – fejlesztőpedagógus, szociálpedagógus, szociális munkás, pedagógia asszisztens, iskolapszichológus stb. – megfelelő létszámának biztosításának szükségességét és módját vizsgálni kell.
- Az iskolai tanulás fizikai környezetének vonzóvá tétele korszerű iskolaépületek kialakításával, a taneszközpark folyamatos karbantartásával, megújításával, kiemelt figyelemmel a leghátrányosabb helyzetű kistérségekre, illetve a hátrányos helyzetű tanulókat területi okokból nagy számban nevelő intézményekre.

2.3.3. A rugalmas, átjárható tanulási utak biztosítása, különösen a középfokú képzés, ezen belül az új szakiskolai képzés hatásainak értékelése és szükség szerinti felülvizsgálata

A beavatkozási terület az alábbi intézkedések megvalósítását foglalja magában:

- A rugalmas, átjárható tanulási utak biztosítása érdekében, különösen a középfokú képzés, ezen belül a szakiskolai képzés hatását szükséges felülvizsgálni.
- A vizsgálatnak ki kell terjednie a korai szakmaválasztás és az ezt követő, menetközbeni szakmaváltási lehetőségekre, ezek hatásaira, a szakiskolai képzés esetleges zsákutca jellegének tompítására, a szakiskolások kulcskompetenciáinak fejlődésére.

- A szakképzés moduláris jellegének erősítése szükséges annak érdekében, hogy a szakmák közötti könnyebb átjárhatóság biztosított legyen, illetőleg a nem formális és informális tudások, készségek validálása, beépítése egyszerűbbé váljon az iskolai környezetben is. Fontos lenne a szakiskolai kimenet végén történő kulcskompetencia-mérés, hiszen ennek alacsony szintje a tartós foglalkoztatás akadályja a szakképzetteknek is.
- A szakképzést abból a szempontból is szükséges rugalmassá tenni, hogy az esetleges téves szakmaválasztás felismerését követően, ne kelljen várni az újabb képzés megkezdéséig, hanem keresztfélèves, esetlegesen kereszt negyedéves formában is folytatni lehessen a tanulmányokat.
- Az IG-programmal összhangban már az általános iskola felső évfolyamaitól szükséges egy intenzív, professzionális szakemberek által végzett életpálya-tanácsadási rendszer kialakítása és működtetése, amely mindenki számára, a fiatal felnőttkorig könnyen hozzáférhető és igénybe vehető, minden döntési helyzet esetén intézményesen nyújt segítséget.
- A bevándorlók és a külföldről hazatérő diákok integrációjának segítése.

2.3.4. A tanító- és a tanárképzés és a pedagógusok folyamatos szakmai fejlesztése

A beavatkozási terület keretében az alábbi intézkedések megvalósítására van szükség:

- Különösen fontos a pedagógusok gyakorlati és módszertani felkészítése a tanító és tanárképzés keretei között és folyamatos szakmai fejlődésük biztosítása a későbbi munka során.
- A felkészítés fontos részét kell képezze az integrációt segítő pedagógiai módszerek alkalmazása, s fontos eszköze lehet a kezdő pedagógusok mentorálása.

VII. 2.4. Az iskolarendszertől való végzettség nélküli iskolaelhagyás ellenében beavatkozó intézkedések

A 4. Prioritás a *beavatkozásokra* irányul. A prioritás keretében alkalmazandó beavatkozások célja az iskolaelhagyás/kisodródás veszélyének jeleire figyelmet felhívó eszközöket (korai jelzőrendszert), és az egyéni szükségletekre fókuszálva szükséges megfelelő választ keresni intézményi szinten, a megfelelő partnerekkel szoros együttműködésben. Egyes esetekben alternatív tanulási utak (közbeiktatott felzárkózási lehetőségek) vagy más személyre kialakított programok biztosításával lehet a diákokat visszavezetni a többségi tanuláshoz. Ugyancsak figyelmet szükséges fordítani a szegregátumokban működő intézményekre, illetőleg azokra az iskolákra, ahol a diákok nagyobb arányban érnek el alacsony eredményeket az országos kompetenciamérések során.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni beavatkozásokat tartalmazó prioritás 4 beavatkozási területet foglal magában.

1. Korai jelzőrendszerek alkalmazása az iskolákban.
2. Egyéni szükségleteket előtérbe helyező „egész” iskola (vö: whole school approach) és megfelelő szakmai-támogató kapacitás biztosítása.
3. Komplex visszasegítő programok.
4. Tanórán kívüli tevékenységek, egész napos iskola.

2.4.1. Korai jelzőrendszerek alkalmazása az iskolákban

A beavatkozási terület az alábbi intézkedéseket foglalja magában:

- Tényeken alapuló, hatékony, intézményi szintű, egyéni teljesítményt és előrehaladást nyomon követő mérési rendszer.
- A korai jelzőrendszer kiépítésével egyidejűleg egy világos és azonnal működésbe lépő, tanulókat támogató rendszer kiépítése.
- Megfelelő elszámoltatási mechanizmusok, melyek az iskolákat a megfelelő és szakszerű beavatkozó intézkedések elmaradása esetén a hozzáadott pedagógiai érték figyelembevételével számon kérhetővé teszi a bekövetkező iskolaelhagyásért.
- A beavatkozási politikák és eszközök rendszeres intézményi szintű értékelése és monitoringja.

2.4.2. Egyéni szükségleteket előtérbe helyező „egész” iskola (vö: whole school approach) és megfelelő szakmai-támogató kapacitás biztosítása

Az olyan tanulási környezetek, amelyekben a tanulók nem érezhetik a megbecsülést, ahol saját képességeik, erősségeik és gyengeségeik rejtve maradnak, ahol nincs jó kapcsolat a tanárok és a diákok között, elősegítik a végzettség nélküli iskolaelhagyást. Az „egész” iskola alapú beavatkozások az alábbi intézkedéseket foglalja magában:

- Rendszeres támogatási keretek biztosítása az iskolákon belül (pl. iskolai koordinátor, iskolai tanulókat támogató csoport/személy, személyes tanácsadás lehetősége, kortárs segítők).
- A pedagógusokat képessé kell tenni a diákok tanulási szükségleteihez alkalmazkodó tanulásszervezési módok használatára és biztosítani szükséges azok alkalmazását is.
- A végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyével azonosított tanulók számához igazított segítő munkatársakat – fejlesztő pedagógus, szociálpedagógus, szociális munkás, pedagógiai asszisztens, iskolapszichológus stb. – kell biztosítani az iskolákban.
- A sajátos nevelési igényű tanulókat ellátó intézményeken felül legalább a szakképzést folytató intézményekben és a hátrányos helyzetű régiókban is szükséges képzett ifjúságvédelmi felelős alkalmazása.
- Az országos kompetenciaméréseken tartósan alulteljesítő intézményekben iskolafejlesztő programok kialakítása, amelynek elemei kiterjednek a pedagógiai szemléletváltást ösztönző vezetésfejlesztésre, a nevelőtestületen belül pedig a tudatosan alkalmazott változatos tanulásszervezési módszerek, a teamben való munkavégzés mindennapi gyakorlattá tételére, az egyes diákok tanulási fejlődésére fókuszáló gondolkodás meghonosodására a tanulás fizikai környezetének fejlesztésére.
- Szükséges az intézményekben a szociális munkából ismert „egyéni esetkezelés”, az egyént támogató mentori és az egyén köré szervezett team munka módszerének elterjesztése, amely iskolai és iskolán kívüli team tagokkal, valamint a szülőkkel együttműködve támogatja a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélyével azonosított tanulókat.

2.4.3. Komplex visszasegítő programok

A beavatkozási terület az alábbi intézkedéseket foglalja magában:

- A Dobbantó program sikertényezőin alapuló alternatív, komplex, az oktatásba visszavezető programok működtetése minden érintett számára hozzáférhető módon, valamint az általános iskolából a középfokra nehezen beilleszkedők számára a tanoda programokkal összehangolt módon.

- A szegregátumokban működő iskolák számára a hazai és nemzetközi gyakorlatban sikerrel alkalmazott, deszegregációs intézkedéseket magukban foglaló komplex programok adaptálására szektorközi együttműködésen alapuló pilot programok indítása.

2.4.4. Tanórán kívüli tevékenységek, egész napos iskola, szülőkkel való együttműködés erősítése

A beavatkozási terület az alábbi intézkedéseket foglalja magában:

- Az iskolai tanítás mellett a tanulók személyes fejlődését, sikerek elérésének lehetőségét támogató gazdag szabadidős tevékenységkínálat. Ennek kialakítására különböző és változatos formák ajánlottak, az egész napos elfoglaltságot kínáló iskolától a Tanodák, civil szervezetek, sport- és közművelődési intézmények programjain keresztül.
- A tanórai, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységek közti pedagógiai összhang megteremtése annak érdekében, hogy a diákokat a különböző nevelési színtereken érő hatások koherens módon, összehangoltan támogassák a diákok fejlődését.
- Az iskolák és külső szervezetek által kínált képesség-kibontakoztató, sikert biztosító, tanórán kívüli és szabadidős tevékenységek változatos formáit földrajzi és anyagi determináltságtól függetlenül minden gyerek és fiatal számára hozzáférhetővé kell tenni.
- A hátrányos helyzetű tanulók tanórán kívüli tevékenységek keretében történő fejlesztésének kiemelt támogatása. Ezzel biztosítható, hogy a hátrányos helyzetű tanulókat összességében legalább ugyanannyi fejlesztő pedagógiai hatás érje, mint társaikat, továbbá az is, hogy hátrányaik kompenzálásának érdekében igénybe vehessék az eredményes tanulásukhoz szükséges pedagógiai támogatást.
- A családok megerősítése a gyermekekkel való foglalkozásban, abban, hogy támogatni tudják gyermekeik tanulását. A szülők bevonása az iskolai életbe, ami segítheti azt, hogy a gyermek számára az iskola és a családi élet egymáshoz közelebb kerüljön, mely magában foglalja, hogy a családok és szülők felkészítése a diákok tanulásának otthoni támogatására, az iskola és a család közötti pozitív interakciók kialakítására, a szülők körében a végzettség nélküli iskolaelhagyás problémájának és első jeleinek tudatosítására.

VII. 2.5. Az iskolából, képzésből idő előtt lemorzsolódottakat, a tényleges végzettség nélküli iskolaelhagyókat támogató kompenzáló intézkedések

Az 5. prioritás az iskolából, képzésből lemorzsolódottak *kompenzáló* programjait foglalja magában, melyek között kiemelt szerepe van az egyéni szükségletekhez igazított második esély és tranzit típusú programoknak- HÍD I, HÍD II, illetőleg az Ifjúsági Garancia programnak. Ezeket úgy szükséges kialakítani, hogy mindenki számára könnyen hozzáférhetőek legyenek, az egyéni szükségletek függvényében a megélhetéshez nélkülözhetetlen feltételeket is biztosítsák, illetőleg olyan rugalmas formákban legyenek igénybe vehetőek, amelyek az egyéni életproblémákat és a már megszerzett tudás- és képességeket, kompetenciákat is tekintetbe veszik.

A prioritás 2 beavatkozási területre terjed ki:

1. Második esély programkínálat fejlesztése és kapacitás-bővítés.
2. Ifjúsági Garancia kezdeményezés.

2.5.1. Második esély programkínálat fejlesztése és kapacitás-bővítés

Az egyéni szükségleteket, célokat és élethelyzeteket figyelembe vevő változatos képzési (és szükség esetén az életfeltételeket is biztosító) „második esélyt” kínáló programok kínálatát szükséges kialakítani, és minden végzettség nélküli iskolaelhagyó számára könnyen hozzáférhetővé tenni mind térben, mind időben (összhangban az IG és LLL programokkal).

A beavatkozási terület az alábbi intézkedéseket foglalja magában:

A programtípusok kialakítása során minimálisan figyelembe veendő egyéni célokhoz igazodó programjellemzők (amelyek akár modulárisan egymáshoz építhetőek):

- az ismételt tanulásra való motiváció és önbizalom kialakítása,
- a mindennapi élethez szükséges alapkompétenciák fejlesztése (life skills),
- a munkavállaláshoz szükséges alapkompétenciák fejlesztése,
- a tanulás folytatásához szükséges kompetenciák fejlesztése,
- az általános iskola befejezését segítő „második esély” iskola,
- a szakképesítés megszerzését segítő „termelőiskola”, tranzit vagy más foglalkoztatásba ágyazott képzés, szakképzés,
- az érettségihez elvezető „második esély” iskola.

A minimálisan figyelembe veendő egyéni élethelyzetek:

- munka melletti tanulás esetén a munkahelyi kötelezettségek, munkaidő,
- családfenntartási kötelezettség, korai gyermekvállalás,
- idős, beteg vagy kiskorú hozzátartozó időszakos vagy tartós gondozása,
- az addigi életút során non-formális vagy informális úton már megszerzett kompetenciák,
- egészségi és pszichés állapot,
- szociális helyzet,
- lakhatás.

Pilot programok indítása szükséges járasi „második esély központokban” vagy járásonként koordináltan, különböző már működő intézményekhez telepítetten, annak érdekében, hogy a felsorolt kritériumok szerinti kínálatot az érintett fiatalok szempontjából eredményesebben, a célcsoportot jobban elérő módon lehessen biztosítani.

A második esélyt kínáló programokban dolgozó szakemberek szakmai fejlődésének, továbbképzésének és folyamatos pszichés karbantartásuknak a biztosítása a személyi szükségleteket középpontba állító pedagógiai munka, a teamben való tevékenység erősítése, illetőleg a pszichésen különösen megterhelő tevékenység miatti kiégés megelőzése érdekében.

A második esélyt kínáló programkínálat kialakításakor és megvalósítása során a helyi szereplők érdekeltté tétele és aktív bevonása településfejlesztési, térségfejlesztési, munkahely teremtési stb. szempontok előtérbe állításával.

2.5.2. Ifjúsági Garancia kezdeményezés

Az Ifjúsági Garancia kezdeményezés részeként az általánosan garantált támogatás mellett célzott, az elhelyezkedést és/vagy a megfelelő képzettség megszerzését segítő támogatásra is szükség van a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű fiatalok elhelyezkedéséhez. Ebben a

foglalkoztatáspolitikai eszköztára mellett az iskolarendszerű oktatás és szakképzés eszközeire is szükség van. Az Ifjúsági Garancia célja, hogy az általános, minden 25 év alatti fiatal számára elérhető támogatást kiegészítve, segítse a hátrányos helyzetű fiatalokat a megfelelő képzettség megszerzésében és a munkába állásban, és ezáltal megelőzze a fiatalok munkanélküliség hosszútávon ható, az egyént és a társadalmat egyaránt érintő negatív következményeit.

A tankötelezettségi korhatártól függetlenül biztosítani kell a hátrányos helyzetű rétegek oktatási-képzési, integrációs vagy reintegrációs szolgáltatásba való bekapcsolódását.

A beavatkozási terület az alábbi végzettség nélküli iskolaelhagyással kapcsolatos intézkedéseket foglalja magában:

- gyakornoki program (ösztöndíjas foglalkoztatás),
- mobilitási támogatás,
- szakképzési lehetőség,
- tranzitfoglalkoztatás képzési elemekkel,
- non-profit szervezetek fiatalokat célzó munkaerő-piaci programjai,
- "második esély iskola", HÍD program,
- kompetencia-fejlesztés bizonyos formái a felnőttképzés keretében,
- felzárkóztató képzés.

VIII. MEGVALÓSÍTÁS ÉS MONITORING

A stratégia megvalósításának alapelveivel kapcsolatban az első, s talán a legfontosabb annak belátása, hogy a társadalmi intézmények vagy az emberi viselkedés alakítását célzó szakpolitikákból mindig csak annyi valósul meg, amennyit az érintettek *meg tudnak* és *meg is akarnak* valósítani. Különösen fontos ezt hangsúlyozni egy olyan szakpolitikai területen, amely komplex, több ágazat, számos intézménytípus, állami és civil szereplők, s mindenekelőtt az érintettek bevonását, aktív közreműködését és együttműködését igényli. A stratégia sikeres implementációja tehát azon múlik, hogy sikerül-e a gyakorlatban működőképpé tenni a tervezett beavatkozások során tételezett sokszereplős, bonyolult felelősségi rendszert és az egymással szerves összekapcsolódást igénylő mechanizmusokat, valamint a formális, elsősorban jogszabályi és egyéb szabályozási eszközökön túlmenő, közvetett, illetve puha beavatkozási eszközöket.

Kiemelt jelentőségű kritérium, hogy a stratégia *valós ágazatközi együttműködésben* valósuljon meg. Tartós, illetve a problémák újratermelődését gátló folyamatok csak az érintett ágazatok, valamint – az oktatáson belül – alágazatok (közoktatás, szakképzés, felnőttképzés) specifikus érdekein felülemelkedő módon indulhatnak el. Ezért fontos az, hogy a stratégia megvalósulásának nyomon követése a kiemelt kormányzati stratégiák mintájára *legfelső szinten* történjen meg, multidiszciplináris szakmai háttér elemző munkájára alapozva, amely kiemelten kell, hogy foglalkozzon az e stratégiának is integráns részét jelentő információs háttér mennyiségi és minőségi állapotával, a tényeken alapuló politikaformálás kritériumának való megfeleléssel.

VIII.1. A stratégia megvalósítása

A stratégia megvalósítása elsődlegesen az Emberi Erőforrás Operatív Program és a Gazdasági Innovációs Operatív Program intézkedésein keresztül történik. A stratégia beavatkozási területei

illeszkednek az operatív programok intézkedéseibe. A stratégia beavatkozásainak operacionalizálását az operatív programok akciótervi kibontásával szoros összhangban célszerű elvégezni, annak érdekében, hogy a stratégiában megfogalmazott javaslatok a 2014-2020. évi fejlesztéspolitikai tervezés és megvalósítás során a különböző operatív programok szerves részévé váljanak.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni szakpolitika bizonyos elemei különböző közpolitikák találkozási pontjában helyezkednek el, ideértve az oktatáspolitikát, a társadalmi felzárkózást, az egészségpolitikát, a család- és szociálpolitikát, foglalkoztatáspolitikát és az ifjúsáspolitikát is. A stratégia megvalósításáért az oktatásért felelős minisztériumon belül első helyen a Köznevelésért Felelős Államtitkárság felelős az érintett területekért felelős államtitkárságokkal közösen. A stratégia megvalósítása során szükséges a társadalmi partnerekkel, az érintett területek szakmai és civil szervezeteivel való konzultáció.

A stratégia szektorközi megvalósítása intézményesített formában működő, formalizált szervezeti keretekben való együttműködést tesz szükségessé az érintett szakterületek és partnerek, szervezetek között.

VIII.2. Konzisztencia a kormányzati stratégiai dokumentumokkal és az EU ex-ante feltételekkel

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni köznevelési politika és stratégiai koncepciója összhangban van a kormányzati célokkal: hozzájárul a meghatározott fő célok teljesüléséhez, a gazdaságélénkítéshez, a foglalkoztatottság számottevő bővítéséhez, a szociális biztonság megerősítéséhez. A stratégiai intézkedések alapeleme az együttműködés, a társadalmi kohézió, a közösségért, a személyes sorsért vállalt felelősség megerősítése.

A stratégia keretet nyújt a végzettségi és képzettségi szintek javítására irányuló kormányzati célok megvalósításához.

A javasolt beavatkozási területek a kormányzati célok között is kiemelt fontossággal szereplő fejlesztési területek: az oktatás, a foglalkoztatás, a szociális és egészségügyi ellátások, szolgáltatások, diszkrimináció-ellenesség.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia összhangban van hazánk költségvetési stabilitását és gazdasági versenyképességét biztosító nemzeti stratégiákkal: a Széll Kálmán Tervvel és az Új Széchenyi Tervvel.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás stratégia összhangban a Nemzeti Társadalmi Felzárkózás Stratégiájával átfogó, horizontális megközelítést alkalmaz, amely a szakpolitikák összehangolásával és komplex beavatkozásokkal kezeli az ország társadalmi kohézió és társadalmi felzárkózás szempontjából meghatározó problémáit.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia a szakpolitikák szélesebb összhangját, kereteit kívánja megteremteni annak érdekében, hogy az ágazatközi megközelítések hatékonyabban érvényesüljenek.

Konzisztencia az ex-ante feltételekkel

Az EU 2020 stratégia megvalósítását szolgáló kohéziós politika Európai Bizottság által javasolt 8 beavatkozási területének 4 fő beavatkozási csoportja kapcsolatban áll a felzárkózással:

- a foglalkoztatás elősegítése és a munkaerő-mobilitás támogatása,
- beruházás az oktatásba, szakképzésbe és az élethosszig tartó tanulásba,
- a társadalmi felzárkózás elősegítése és a szegénység elleni küzdelem,
- az intézményi kapacitások erősítése és hatékony közigazgatás.

Magyarország alapvető érdeke, hogy a saját fejlesztéspolitikájában kiemelt szerepet kapjon a szegénységben élők (kiemelten gyermekek, romák), valamint a hátrányos helyzetű térségek célzott, komplex módon kezelt felzárkózásának segítése. Ebben a különböző szakterületeken az uniós forrásokból induló fejlesztéseknek meghatározó szerepet kell vállalniuk.

Az Európai Bizottság 2011 októberében tette közzé javaslatát a 2014-2020. időszakra vonatkozó hétéves pénzügyi keretről. Az Európai Szociális Alapból finanszírozandó oktatási és képzési beruházások tekintetében előfeltételül szabta, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégiát kell készíteni, mely az alábbi területekre terjed ki.

Az ex-ante feltételek magukban foglalják a releváns oktatási területeket, ideértve a koragyermekkorai fejlesztést, valamint a megelőző, beavatkozó és elhárító megoldásokat is:

- Minden témához kötődő oktatási szintet ISCED3-ig bezárólag.
- Az általános oktatás és a szakmai oktatást és képzést is.
- A különleges nevelés rendszerét vagy (integrált rendszer esetében) a különleges nevelési igényű tanulókat. Megelőzés: Koragyermekkorai nevelés és gondozás mindenki számára elérhető, a magas színvonalú garantált biztosítása. Különösen fontos ennek biztosítása azon csoportok esetében ahol nagyobb a végzettség nélküli iskolaelhagyás veszélye.
- Megelőzés: Az iskolai sikerességet gátló rendszerszintű akadályok (például: rugalmatlan képzési pályák, a tanárképzés hiányosságai, kirekesztés, a hozzáférhető minőségi infrastruktúra hiánya, stb.) azonosítva vannak, a közép és hosszú távú megoldások a kidolgozási fázisukban, vagy már végrehajtási stádiumban vannak. A megoldások képesek arra, hogy a fent említett akadályokat megszüntessék.
- Beavatkozás: A végzettség nélküli iskolaelhagyással érintett tanulók támogatására rendelkezésre álló megoldások iskolai szinten kerülnek biztosításra, különösen a legérintettebb iskolákban.
- Beavatkozás: A rendelkezésre álló megoldások egyénileg minden tanuló rendelkezésére állnak, különösen a legérintettebb csoportok esetében.
- Beavatkozás: Szükség esetén a megoldások az iskolarendszeren kívüli szervekre is kiterjednek, mint például a szociális és ifjúságvédelmi szolgálatokra, vagy a helyi közösségekre és más oktatási és képzési szolgáltatókra.
- Elhárítás: Az oktatásból és szakképzésből kiesett fiatalok számára biztosítva van a visszatérés lehetősége a köznevelésbe, vagy a megfelelő képzettség eléréséhez más alternatív lehetőségek.
- Elhárítás: A fiatalok számára szükség esetén többlettámogatás áll rendelkezésre mind anyagi, mind pedig az életvezetési tanácsadás és segítségnyújtás terén.

A stratégia több szakpolitikai területet kapcsol össze. A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére kidolgozott megoldások beépítésre kerültek az összes gyermekeket és fiatalokat érintő szakpolitikába (mint például a szociális, munkaügyi, ifjúságügyi, családi és felzárkóztató politikák). Az együttműködés jelen van mind horizontálisan a releváns területeken az egyes résztvevők között, mind pedig vertikálisan az igazgatási szintek között.

A stratégia a részletes ex-ante feltételeknek megfelel.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia kapcsolatrendszere más stratégiai dokumentumokkal és célrendszerekkel

Összhangban a Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program 12.0 stratégiaalkotásra vonatkozó rendelkezéseivel – amelyek szerint *lehetőség szerint törekedni kell a stratégiai dokumentumok egymáshoz kapcsolódására, a célok koherens kijelölésére, az eredményes megvalósítás leírására használt mutatók egységesítésére* – megvizsgálásra kerültek **a jelen stratégia beágyazottságának jellemzői**

- a kormányzat által már elfogadott (illetve közvetlenül elfogadás előtt álló), valamint
- a nemzetközi **szakpolitikai tervek és cselekvési programok szempontjából.**

A releváns stratégiákat két dimenzió szintjén tekintettük át:

1.1 Nemzeti dimenzió (a Kormány programja; nemzeti stratégiák; horizontális kormányzati stratégiák; szakpolitikai tervezési dokumentumok.)

1.2 Nemzetközi dimenzió (A végzettség nélküli iskolaelhagyás célkitűzéseit megfogalmazó uniós szintű stratégiák.)

A vizsgálat alapján elmondható, hogy a végzettség nélküli iskolaelhagyás stratégia a speciális cél-, és feladattűzésével együtt is

- **koherensen illeszkedik a kormányzati stratégiák keretébe;**
- **egyetlen beavatkozási terület sem igényel új, a már létező stratégiai együttműködési formákon és tartalmakon túlmutató megközelítést a végrehajtásra nézve (tehát módszertanilag, megközelítésében illeszkedik a stratégiai keretrendszerbe);**
- **elmélyíti az intézményközi együttműködést, összehangolja és felgyorsítja azokat a kezdeményezéseket, amelyek más stratégiákban a végzettség nélküli iskolaelhagyással összefüggésben felmerülnek (ugyanezen megállapítás visszafelé is igaz: a jelen stratégia a kérdéskört releváns módon jeleníti meg valamennyi releváns tervezési dokumentáció irányába).**

Az egyes intézkedések fókuszja és specialitása miatt ugyanakkor **a beágyazottság mértéke eltérő – a stratégiában foglalt intézkedések olyan innovatív oktatási és társadalmi kezdeményezések, amelyek célja és megközelítési rendszere nem kerülhetett megjelenítésre korábbi tervezési dokumentációkban.** Ezekkel kapcsolatosan már szükség van új módszertani fejlesztésekre, fogalmi pontosításokra, valamint az egyes konkrét stratégiai intézkedések céljainak illetve eszközeinek koherens meghatározására. A legtöbb stratégiai dokumentációban az eredményes oktatásnak, a használható és továbbfejleszhető tudás megszerzésének igénye még nem kapcsolódik össze a végzettség nélküli iskolaelhagyás fogalmával, illetve annak értelmezésével (életkor, tudásminőség, stb.). A stratégia elfogadásával ugyanakkor biztosítható, hogy **a végzettség nélküli iskolaelhagyás cél-, mutató- és intézkedéshalmaza szintetizáltan legyen része minden kapcsolódó szakpolitikai dokumentumnak,** valamint végzettség nélküli iskolaelhagyásra adott társadalmi, intézményi válaszok eredményessége nyomon követhető legyen a kormányzat és a szakma számára.

Ennek felismerésére a stratégiák vonatkozásában egy lehetőségelemzés vizsgálata is megtörtént – ezek esetében a végzettség nélküli iskolaelhagyás speciális jellegére tekintettel áttekintésre

kerültek az általánosabb megközelítésű stratégiákkal kialakítható, utóbbiakban nem nevesített, de a célok, beavatkozási területek, intézkedések, megközelítések azonossága miatt lehetséges kapcsolatok rendszere is. Ez különösebben azon beavatkozási területek vonatkozásában tárt fel jelentős lehetséges kapcsolódási pontokat, amelyek újszerű megközelítésük miatt, egységes végzettség nélküli iskolaelhagyás stratégia híján nem jelenhettek meg korábban a szakpolitikai intézkedések rendszerében. Ezen stratégiák végrehajtása során a végzettség nélküli iskolaelhagyás fókusz kialakítható, így indokolt lehet a kezdeményezések illetve intézkedések összehangolása a végzettség nélküli iskolaelhagyással kapcsolatos célok minél eredményesebb beágyazására.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás kérdéskörének hatásai, beillesztési lehetősége a hatásvizsgálati rendszerbe

A kialakítandó végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia fő hatásterületeinek azonosítása, valamint a hatásterületek tekintetében a fő következmények feltárása.

A 2014-2020-as időszakban a probléma kezelése a korábbiaknál szélesebb körű beavatkozást és nagyobb ívű nyomon követést igényel, mivel a stratégia alapjaiban határozza meg az érintettek felzárkózási lehetőségét, társadalmi helyzetüket és ezzel a hazai versenyképességet is, valamint az EU2020 célkitűzések teljesíthetőségét Magyarország részéről.

A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni stratégia hatásait egyéni és társadalmi dimenzióban érdemes vizsgálni. Emellett a stratégia végrehajtásával képessé tehető az **intézményrendszer** olyan folyamatok tervezésére, és figyelemmel kísérésére, problémák kezelésére, amelyre a kooperáció, motiváció, vagy módszertani hiányosságok miatt eddig nem volt lehetőség. Ilyen problémák például a **hátrányos társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkező tanulók előrehaladásával kapcsolatos** kérdések, az **iskolai zaklatás**, **agresszió** jelensége, az iskolai **szervezetfejlesztési hiányosságok**, az egyes oktatási intézmények közötti **teljesítménykritériumok differenciáltsága**, az iskolát körülvevő állami szereplők – többek között gyermekvédelem, rendvédelem, védőnői szolgálat - közötti **együttműködés hiányosságai**. Kiemelt jelentősége lehet a probléma kezelésében, ha az

intézmények működési eredményességének megítélésében szerephez juthatnak a végzettség nélküli iskolaelhagyás mutatói.

VIII.3 Monitoring- és indikátorrendszer

A stratégia nyomon követésének célja a specifikus célterületeken bekövetkező változások bemutatása, az elmaradások körülményeinek feltárása.

Az előrehaladási jelentéseknek lehetőség szerint törekednie kell a stratégia céljai számszerű teljesülésének bemutatására, idősoros adatok biztosításával a trendek áttekinthetőségére, a nemzetközi összevethetőségre, (pl. EU, OECD statisztikák), illetve az operatív programok monitoring rendszeréből kinyerhető adatokkal való összhangra. A monitoring tevékenység célja továbbá, hogy azonosíthatóvá tegye azokat a területeket, ahol további beavatkozásokra van szükség a stratégiában megfogalmazott célok érdekében.

A monitoring rendszert alátámasztó mutatókat a stratégia elfogadása után, a stratégia helyzetelemzés fejezetében megfogalmazott összes területre, az átfogó és specifikus célokra tekintettel kell kidolgozni. A mutatórendszerre vonatkozó javaslat megfogalmazásában az oktatásért felelős minisztérium indikátor munkacsoportban lévő szakmai tapasztalatokra célszerű támaszkodni. A monitoring adatok előállításában, összegyűjtésében, rendszerezésében nagyban támaszkodni kell a háttérintézmények szakértői bázisára. A monitoring jelentést két évente – a kormányzat stratégiaalkotási előírásaival összhangban – szükséges összeállítani és a kormány honlapján nyilvánosságra hozni.

IX. FELHASZNÁLT FORRÁSOK

A keretstratégia alapvetően az alábbi adatgyűjtésekre, felmérésekre és hazai szabályozó dokumentumokra, EU-s ajánlásokra, következtetésekre támaszkodik:

- A CEDEFOP elemzései
- EUROSTAT adatszolgáltatásból származó adatok
- EU 2020 Stratégia
- EU Éves Növekedési Jelentések
- EU Országspecifikus Ajánlások
- Európai Unió Tanácsa Oktatás és Képzés 2020 stratégia és folyamat dokumentumai, különös tekintettel a felnőttkori tanulás tematikus munkacsoport elemzéseire és dokumentumaira
- Európai Bizottság Oktatási és Képzési Monitor kiadványai
- A tanulás és a foglalkoztatottság összefüggéseinek mérésére szolgáló munkaerőfelmérések (Labour Force Survey)
- Az iskolázottság és a társadalmi előnyök összefüggéseire nézve az adatforrás elsődlegesen az Európai Társadalmi Felmérés (European Social Survey)
- OECD *Education at a Glance* (éves oktatásstatisztikai kiadványai)
- OECD PISA vizsgálatok eredményei, melyek a 15 évesek szövegértési, matematikai és természettudományos eszköztudását mérik
- Az OECD TALIS (Teaching and Learning International Survey) felmérés a pedagógusok körében vizsgálta a pedagógiai munka értékelésének jellemzőit, a pedagógusok továbbképzésének, szakmai fejlődésének jellemzőit, a pedagógusoknak az iskolával, mint munkahellyel, illetve a tanítással kapcsolatos attitűdjeit, nézeteit
- A gyermekek szociális helyzetére vonatkozóan a szintén európai standardok szerint készülő Életmód Vizsgálat (SILC) jelenti az információbázist

- A hazai mérések közül a 6., 8. és 10. osztályosokra kiterjedő kompetenciamérések és az ezekre építő kutatások és tanulmányok
- KSH OSAP adatok
- Népszámlálási adatok, 2011.
- Oktatásstatisztikai Évkönyvek adatai
- Közös Foglalkoztatáspolitikai Jelentések
- PSIVET projekt: www.psivet.hu

Konkrét ajánlások, jogszabályok

- 1061/2013. (II. 14.) Korm. határozat Magyarország 2013. évi Nemzeti Reform Programjának előkészítésével kapcsolatos feladatokról.
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.
- 15/2013 (II. 26) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről, 24. § (1) d).
- 2010. évi LXVI. törvény a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvénynek, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek a tankötelezettség teljesítésével összefüggő módosításáról.
- 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról, 35. § (5).
- 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról, 4. melléklet.
- A Tanács Ajánlása (2011. 06. 28.) a korai iskolaelhagyás csökkentését célzó politikákról. (2011/C 191/01).
- A Tanács Ajánlása (2011. 06. 28.) Mozgásban az ifjúság – a fiatalok tanulási célú mobilitásának ösztönzése. (2011/C 199/01)
- A Tanács Ajánlása (2012. 05. 29.) Magyarország 2013. évi nemzeti reformprogramjának és Magyarország 2012–2016-os időszakra vonatkozó konvergenciaprogramjának tanácsi véleményezéséről. COM(2013) 367 final.
- A Tanács Ajánlása (2012. 05. 30.) Magyarország 2012. évi nemzeti reformprogramjáról és a Magyarország 2012–2015 közötti időszakra vonatkozó stabilitási programjáról szóló tanácsi véleményről. Európai Bizottság, COM(2012) 317 final.
- Az Országos Rendőrfőkapitány 32/2007. (OT 26.) ORFK Utasítása a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására.
- Commission Staff working paper (31. 01. 2011) Reducing early school leaving. SEC(2011) 96 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2011:0096:FIN:EN:PDF>
- Council of the European Union, Cohesion policy legislative package – Interinstitutional file 2011/0276 (COD) Brussels 16 October 2013.
- European Commission: *Cohesion policy 2014-2020*. http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/index_en.cfm
- JRC-CRELL and DG EAC calculations based on Eurostat (LFS) data. NL (2010) and LV (2011).
- KIM (2011): *Nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia*.
- *Magyarország 2013. évi nemzeti reformprogramjának és konvergenciaprogramjának értékelése, amely a következő dokumentumot kíséri: A Tanács Ajánlása Magyarország 2013. évi nemzeti reformprogramjáról és Magyarország 2012–2016-os időszakra vonatkozó konvergenciaprogramjának tanácsi véleményezéséről*. Európai Bizottság, Brüsszel, 2013. 05. 29. COM (213) 367 final. /Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum/.
- *Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in Hungary for the period 2014-2020*. Ref. Ares(2012)1286381 - 30/10/2012.

A keretstratégia célrendszerének meghatározásánál az alábbi kormányzati stratégiai dokumentumok voltak iránymutatók.

<p>A felsőoktatás megújításának stratégiai irányai – tervezet A köznevelési rendszer megújításának stratégiája (2014-2020) – tervezet Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program – tervezet EU 2020 Nemzeti Reform Program – Nemzeti Intézkedési Terv (2010-2020)</p>

Foglalkoztatáspolitikai Stratégia (2014-2020) – tervezet
Konvergencia Program (2011-2015) – Széll Kálmán Terv
Nemzeti Együtműködés Programja
Nemzeti Ifjúsági Stratégia (2009-2024)
Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2013-2020)
Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II. (2013-2020)
Országos Fejlesztési Konceptió (2014-2020)
Tudománypolitikai Stratégia – tervezet (2013-2020)
Új Széchenyi Terv – Magyar Növekedési Terv (2010-2014-2020)